

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת ויחי

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת זו מוקדש להצלחה ברוחניות ובגשמיות למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.

ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א

בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע, מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר "שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת

הגליונות בדוא"ל:

8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב, בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה, ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת ויחי

מפתח עניינים

לא יסור שבט מיהודה' / העונש על העברת המלוכה משבט יהודה / העונש על ה'חשמונאים' / חומר העוון / אין 'שוחד' על ידי המצוות / על הכל יבוא בחשבון / החשבון הוא אף לטובה על כל פרט ופרט / ה'מצוה' של 'עגלון' שזכה שיצאה ממנו זרע המלוכה / 'מאויבי תחכמוני' / מסירות לכל מצוה ומצוה / להדר בכל מצוה / ביאורו של ה'אור החיים הקדוש' / הגאולה תלויה בעסק התורה! / כולם מחוייבים בעסק התורה / זכות הנשים היא תלויה בעסק התורה של בני ביתם / 'לפום צערא אגרא' / שני דרכים להכנה לגאולה וקירוב מלך המשיח / שני אופנים בהתגלותו של מלך המשיח / סוד קיומו של כלל ישראל לנצח - יגיעה בתורה / 'אגרא דשמעתתא סברא' / 'מה עשית שלא תשתכח תורה מישראל?!' / לעורר על ענין ה'צניעות'

מפתח חידושי תורה

- א. בענין ויוגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך..... כא
- ב. בענין ולקדקד נזיר אחיו..... כג

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין התנא רבי יהושע בן קרחה..... כו
- ב. בענין סמוך ונראה..... כט

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימני	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימני בת חנה	מרגלית בת סימני
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

לֹא יסוד שבט מיהודה'

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר קצת בענייני הפרשה, והמוסר הנלמד כאן בפרשה, כמה וכמה עניינים נחוצים.

יעקב אבינו ע"ה, קורא לבניו, רוצה לגלות להם את הקץ, אבל לא אסתיעי מילתא, אחר כך הוא מברך את הבנים, את שבטי י"ה, ראובן ושמעון לוי ויהודה, וכך הוא מברך את יהודה, 'יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בעורף אויביך, יישתחו לך בני אביך. גור אריה יהודה, מטרף בני עלית, כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימונו. לא יסוד שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבוא שילה, ולו יקת עמים' (בראשית מט, ח-י). מה זה 'לא יסוד שבט מיהודה?', רש"י מבאר את הפירוש הפשטי של המקראות הללו, וכותב (שם י), 'לא יסוד שבט מיהודה' מדוד ואילך. מזמן שדוד קיבל את כתר המלוכה, 'לא יסוד שבט מיהודה'.

כך היא לשון רבינו הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"א): **"בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן הכהן, שנאמר והייתה לו ולזרעו אחרינו ברית כהונת עולם"** (במדבר כה יג). אי אפשר לאדם אחר מכלל ישראל שאינו כהן להיות כהן. ומי שחולק על הכהונה ודוחק את עצמו להיות 'כהן', נענש, כמו שראינו את זה אצל קורח (במדבר טז ג), וכמו שראינו אצל עוזיה (דברי הימים ב כו יט, ומדרש תנחומא פר' צו סי' יא). זכה בו אהרן 'לו ולזרעו אחרינו'. **"כתר מלכות זכה בו דוד"**, דוד מלך ישראל חי וקיים (ר"ה כה), דוד זכה בכתר מלכות. **"שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי"** (תהילים פט לז). מלכות בית דוד היא לעד ולעולמי עולמים, ורק מבית דוד לבד*, וזה אחד מ"ג עיקרים². ומי

א. וכדאי להזכיר דברי הרמב"ם ב'איגרת תימן' (וכ"ה בהקדמת הרמב"ם לפרק חלק ביסוד הי"ב, ובספר המצוות לאון שסב), שאחד מהעיקרים מ"ג עיקרים שכל יהודי חייב להאמין באמונה גמורה ב'מלך המשיח', שיבוא ויגאל אותנו, ומלך המשיח יהיה מבית דוד, ודרך זרע שלמה דוקא. הרי לדוד המלך היו כמה וכמה בנים, חמשה עשר בנים היו לו (דברי הימים א פ"ג), נתן כלאב ועוד, ומגדרי האמונה הוא להאמין באמונה גמורה ושלימה שהגואל יהיה מזרע דוד דרך שלמה המלך ע"ה. ויש לזה מקור גם בתרגום יונתן (ישעיה יא י). [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בספר הדר יעקב ח"א סי' לא] שהראה מקור דברי הרמב"ם ממדרש תנחומא הקדום (פר' תולדות סי' ט). וע"ש שהאר"ך בזה].

ב. התבוננות ב"ג מידות בכל יום

וכדאי להזכיר (במאמר המוסגר) מה שראיתי מכתב מה'חפץ חיים' ע"ה (מכתבי החפץ חיים סוף איגרת יג), שהיום בזמנינו כשיש טשטוש וערפול ובלבול הדעות, בענייני 'אמונה', ראוי לכל אחד ואחד אחרי תפלתו שיחזור וישנן לעצמו את י"ג עיקרים. יום יום אחרי התפלה. זה דבר גדול. 'האמנתי כי אדבר' (תהילים קטז י). אדם חוזר ומשנן ומכריז שהוא 'מאמין', זה דבר גדול, זה עצמו יסלק ממנו ספיקות

פרשת ויחי | מגיד דבריו ליעקב

שחולק על בית דוד, בהמשך נראה מה סופו. "כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל", כתר תורה אין בו אחד שזכה בו שזה יהיה שלו, זה לכל אחד מאיתנו, יהיה מי שיהיה, יש לו אחיזה בתורה, יש לו שייכות לתורה, והוא חייב לקבוע עיתים לתורה, "שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג ד), כל מי שירצה יבא ויטול?".

ובבלולים. [וזה מלבד מה שיש קבלה מגדולי האדמורי"ם (ע' אמרי פנחס אות קמו) שהאמירה של י"ג עיקרים בכל יום היא סגולה לפרנסה].

אבל צריך שיתבונן במה שהוא אומר, שלא יהיה 'אמירה בעלמא', אלא בהתבוננות (ע' שם עולם ח"א פ"ג, וע"ע בס' זכרו למרים פרק כא). מספרים על הגאון הגדול בעל ה'דברי חיים' מצאנו ע"ה שכשהוא היה אומר את הי"ג עיקרים אחר התפלה, היה לוקח לו זמן וזמנים טובא, היה ממשמש ומפשפש בזה, היה שואל את עצמו: 'אני באמת מאמין או שאני רק אומר שאני מאמין?!', יש הבדל שמים וארץ (ויותר) בניהם. רק אחרי שהוא חקר בתוך תוכו, שהוא באמת מאמין באמונה אמיתית, באמונה שלימה גמורה ומוחלטת, רק אז היה אומר 'אני מאמין'. כל אחד צריך לקבל על עצמו את ההחלטה הזו ואת האמונה הזו באמיתות. לא רק ב'דיבור' בעלמא.

סיפרו על גדול אחד שאחרי זמן קצר מנישואיו הוא נסע לרבי'ה שלו ה'מגיד ממועזרטש', (היה מגדולי גדולי האדמורי"ם), וישב אצלו במשך חצי שנה בערך. אחר כך כאשר חזר לבית חמיו, שאל אותו חמיו: 'אמור לי, זמן קצר אחרי החתונה הלכת לרביך, מה למדת שם? מה עשית שם זמן רב כל כך?'. אמר לו: 'למדתי שיש מנהיג לעולם, שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים!'. הוא חיך, 'זה מה שלמדת? את זה כולם יודעים! בשביל זה צריך שנה שלימה לשבת אצל הרבי? אפילו ה'טבחי' אצלי, ה'מבשלת' שלי יודעת את זה...'. קרא לה, שאל אותה: 'מי ברא את כל העולם?'. אמרה לו: 'איזה שאלה זו? ודאי הקב"ה!'. אמר לו, 'הטבחי'הו, גם בלי לנסוע לרב יודעת את זה...'. אמר לו חתנו: 'יש הבדל, היא אומרת ואני מאמין'. הרבה פעמים אדם רק אומר. אבל אם וכאשר חלילה מתרחש איזה 'אסון' הוא כבר מתחיל להסתפק: 'מי באמת הוא 'מפרנס' שלי? הקב"ה ית"ש, או אולי ה'בוס' שלי?', אם משהו פותח ליד החנות שלו, ברחוב שלו חנות כמו שלו, תראה אותו שהוא מבולבל תוהה ובוהה, 'אולי אני אפסיד? אולי כדאי לעשות תחבולה למנוע אותה?!'. אבל אם אתה מאמין שיש אחד יחיד ומיוחד, יתברך שמו שהוא זן ומפרנס לכל, מה אתה דואג? יפתחו עשר חנויות לידך, סמוך אליך, ואף על פי כן הקב"ה לא יקפח שורך - מה שנקצב לך תקבל. אבל אם אתה רק אומר שאתה מאמין אדם מתחיל לבו לדאוג וכולו ב'פחד' ובר'עדה'. נפקא מינה שאדם יחזור וימשמש בענייני 'אמונה'. 'האמנתי כי אדבר' (תהילים קטז ט), צריך לדעת את זה, כשאדם מדבר ומלבן ענייני 'אמונה' זה עוזר, בפרט בזמן שלנו. לכן ה'חפץ חיים' היה אומר שכדאי וצריך ונצרך בזמן שלנו לחזור ולשנון, ולהדגיש את ענייני האמונה.

ה'שם' של הדבר מעיד על המהות שלו

קבלה מרבותינו (ראה לגאון אדמור"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו דובר צדק פר' וישב אות ב), שכל שם ושם

אומר רש"י: 'לא יסור שבט מיהודה' - מדוד ואילך. אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות. 'ומחוקק מבין רגליו' - תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. (כמו הלל הזקן ושאר הנשיאים שהיו בארץ ישראל). 'עד כי יבא שילה', מלך המשיח שהמלוכה שלו. וכן תרגם אנקלוס: 'עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא'. שהמלוכה שייכת למלך המשיח. זה הביאור שבירך יעקב אבינו את יהודה בנו.

העונש על העברת המלוכה משבט יהודה

ומצוה להקריא דברי הרמב"ן בביאור החומש, ללמוד מזה מוסר השכל גדול, "ולפי דעתי, היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם", יעקב אבינו ע"ה, "ומעבירים נחלה". אחרי ששלמה נפטר, הייתה המלוכה תחת הנהגת בנו

שקבעו ונתנו לכל מציאות שב'בריאדה', הוא בא לציין את ה'מהות' של הדבר, גם בשמות פרטיים, רבינו בחיי ע"ה בפירושו לתורה (בראשית ב ט) מפרש כך גם את השמות שאדם הראשון נתן וקבע לכל ה'בריאדה', ה'חיות' ו'בהמות'. למה 'סוס' נקרא 'סוס'? זה לא 'סתם', לקחו שם 'סתמי' וקבעו שיקראו ל'סוס' בשם 'סוס', רבינו בחיי מסביר ש'סוס' זה מלשון שהוא 'שש' אלי קרב כמו שאומרת הגמרא, יש לו את השמחה המיוחדת ל'מלחמה'. 'סוס מוכן ליום מלחמה' (משלי כא לא). לכן קראו 'סוס' מלשון 'שש'. ו'חמור' נקרא 'חמור' כיון שכל כולו 'חומר'. מי שראה פעם 'פנים' של 'חמור'.. הוא רואה כולו 'חומר' אין בו שום לחלוחית של 'משהו' רוחני. וכך רבינו בחיי מפרש שם אחר שם, 'אריה', ו'נשר'. הוא מביא כמה דוגמאות.

הטעם שאדם נקרא 'אדם' ובהמה 'בהמה'

ה'אדם' נקרא 'אדם', וה'בהמה' נקראת 'בהמה', למה? המהר"ל בדרשותיו על התורה (תפארת ישראל פ"ג) מבאר: 'אדם' זה נגזר מלשון 'אדמה'. 'אדמה' המציאות שלה זה שהיא תמיד נותנת 'פירות'. יוצא תמיד מן הכח אל הפועל. עוד פירות ועוד פירות. חלה התחדשות ויציאה מן הכח אל הפועל. אבל בהמה נקראת 'בהמה' מלשון: 'בה - מדה'. כלומר: מדה שיש בה יש בה. אבל לא יותר. אין לזה פירות. הגמרא (ב"ק סה:) אומרת: שור בן יומן קרוי 'שור', שנאמר 'שור או כשב כי יולד' (ויקרא כב כז). ברגע שיצא ובקע ממעי אמו כבר נקרא 'שור', הוא יחיה 'שור' וימות 'שור'. אין אצלו התקדמות, אין אצלו יציאה מן הכח אל הפועל. אין פירות. אבל 'אדם' הוא מלשון 'אדמה', צריך תמיד להוציא מן הכח אל הפועל. על ידי ריבוי לימוד, ריבוי עסק התורה, שלכל אחד יהיה חלק ונחלה בתורה. אין איזה שכבה 'מיוחסת' שהם זכו ב'תורה' וזה שלהם. היצר תמיד מנסה לתעתע ולבלבל את האדם שהאדם 'מופקע' מה'תורה'. חלילה וחס. לכולם יש להם אחיזה בתורה, יש להם חלק בתורה.

פרשת ויחי | מגיד דבריו ליעקב

ה

רחבעם, אבל אחר כך נקרעה המלוכה ב'שכם', העיר המועדת לפורענות (סנהדרין קב.), שני שבטים יהודה ובנימין היו עדיין תחת שלטונו של רחבעם, אבל שאר עשרה שבטים נפלו בידיו של ירבעם בן נבט, שחטא והחטיא עד שגרם להם לבסוף שגלו מארץ ישראל, והמשיכה המלוכה אחריו דרך בניו וצאצאיו עד שנהרגו, ואחר כך קם אחאב, כמו שהכל ידוע בספר מלכים. אומר הרמב"ן: אותם המלכים שמלכו לבית ישראל בארץ ישראל, שלא היו משבט יהודה ומזרע דוד ושלמה, הם עברו על הציווי הזה של יעקב אבינו ע"ה ש'לא יסור שבט מיהודה'. כיון שהמלוכה שייכת לבית דוד דוקא. "וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך, ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה, עברו על צוואת הזקן", יעקב אבינו ע"ה, "ונענשו בהם". העונש היה ידוע.

העונש על ה'חשמונאים'

וכאן מוסיף הרמב"ן לשון נוראה: "זה היה העונש של החשמונאים שמלכו בבית שני. כי היו חסידי עליון. ואלמלא הם נשתכחה תורה והמצוות מישראל. ואף על פי כן נענשו עונש גדול. כי ארבעת בני חשמונאי הזקן, החסידים המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב". זה ידוע, מלכות בית חשמונאים שהם החזירו עטרה ליושנה למעשה, כנגד אותם הגזירות של יוון, והם היו חסידי עליון, ועמדו והחזירו והעמידו הדת על תילה, אבל הם לקחו לעצמם מה שלא הגיע להם, 'מלוכה'. ה'מלוכה' שייכת לדוד ולזרעו. זה לא שייך להם. הם היו כהנים משבט לוי, לא משבט יהודה. ולכן נגרם להם העונש הזה שכל מלכות בית חשמונאים נהרגו בחרב. אף אחד מהם לא מת מיתה על מיטתו. יהודה המכבי אליעזר יוחנן והורקנוס ויונתן, כולם נהרגו בחרב. כי למרות כל הזכויות העצומות שהיה להם כשהחזירו לבני ישראל התורה והחזירו המצוות, ואלמלא הן מי ידע מה היה קורה, אף על פי כן, כיון שעברו על ציווי, על 'מצוה' שבתורה ש'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו', התגלגל עליהם העונש, וכל כך היה עונש חמור, "והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג:) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא", כל מי שאומר שהוא מזרע חשמונאי הוא עבד, "שנכרתו כולם בעון הזה". אם יבוא אחד ויאמר לך: 'תדע לך, הייחוס שלי מגיע עד בית חשמונאי, אני מהצאצאים של החשמונאים, הרי שהוא עבד!', כיון שאחר כך 'הורדוס' שמלך הוא איבד והשמיד כל זרע החשמונאים, ונשארה רק בת אחת והיא בסוף קפצה וגם היא מתה. והוא מלך, והוא התייחס ואמר אני מבית חשמונאי, לכן כל מי שטוען שהוא מבית חשמונאי נמצא שהייחוס שלו מגיע לעבדים הללו. "וכל זרע מתתיה הצדיק לא עברו", מן העולם "אלא בעבור זה", בגלל הדבר הזה "שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקב"ה עליהם את עבדיהם והם הכריתום".

חומר העוון

מכאן צריכים ללמוד מוסר השכל איום ונורא, שאדם ידע מה זה עונש של שמים, מה זה חומר 'איסור', מה זה חומר 'עוון'. בית חשמונאי, מי לנו גדול מהם? צדיקים, חסידי עליון, קדושים שמסרו נפש על העמדת הדת, על העמדת התורה והמצוות, ועם כל זה ברגע הזה שהיה אצליהם האיסור הזה של 'לא יסור שבט מיהודה', לא הועיל להם כלום. למרות ה'צדקות', ה'חסידות' וה'קדושה', ולמרות שהם השאירו לנו את התורה והמצוות, שמבלעדיהם מי יודע מה היה קורה, ועם כל זה, זכויות אלו לא עזרו והגנו עליהם, כי היה את החסרון של הענין של מלכות בית דוד שהם לקחו את המלוכה, ולכן נענשו בצורה חמורה כל כך.

אין 'שוחד' על ידי המצוות

נפקא מינה לכל אחד מאיתנו, הרבה פעמים בני אדם טועים ואומרים: 'לא נורא, אני אעבור בשלום את המשפט בשמים. אמנם יש לי כמה וכמה עונות, אבל גם יש לי זכויות.. יבוא זה ויכסה את זה.. אני אעבור בשלום..'. כך הוא מפיים ומפתה את עצמו. זה טעות נמרצת. אין דבר כזה. הקב"ה ית"ש לא ייקח 'שוחד', ודרשו רבותינו איזה 'שוחד' לא ייקח? שוחד של 'מצוה'. הרי כמה אפשר 'לשחד' (כביכול) את הבורא יתברך? ב'שוחד מצוה'. אדם אומר לעצמו: 'אני יעשה מה שאני רוצה, אבל אחר כך אני אתן 'צדקה', אני אקרא 'תהילים', ובזה יתכפר לי', כמו שרבינו יוסף חיים ע"ה מביא בספרו (חסדי אבות עמ"ס אבות פרק ד משנה ו) על איזה עברין אחד, אמר: 'מה אני יכול לעשות, ליבי חפץ ומשתוקק לאיזה איסור, לאיזה תאוה, אני אעשה מה שאני רוצה ואחר כך אני אקרא פעמיים את כל ספר תהילים, גימטריא 'כפר', ויכפר לי'. לא יכפרו לו! אין דבר כזה. מצוה - מצוה. עבירה - עבירה. זה לא הולך על חשבון השני. בית חשמונאי היה להם רק את העוון ה'קטן' הזה, ותראה מה שקרה, לא נשאר להם שם ושארית. לא נשאר מהם אלא עבד. לא הועילו כל הזכויות שיש להם. כל התורה שיש לנו הכל זה מכוחם, אלמלא הם שנאזרו בגבורה ועמדו להיות מושיעין של ישראל, מי יודע מה היה קורה. אבל אם עברו על עוון - יש דין. לא עוזר לזה הזכויות שכנגד.

לכן צריך האדם להיזהר מכל נדנד של עוון ושל איסור, ולא יפייס את עצמו: 'אני עשיתי כך ואני אעשה כנגד זה כך וכך..'. זה לא יעזור לו. תהיה 'חסיד' 'קדוש' 'צדיק' 'חסיד', אבל יש עוון. זה מוכרח 'ליבון' ו'צחצוח'. אם לא קדמה לזה 'תשובה', אם לא קדמה לזה 'חזרה בתשובה' באמת מהעוון, לא יועיל ולא יעזור שום דבר. החסיד רבי אליהו וידאש צ"ל בספרו ראשית חכמה (שער היראה פרק יב אות מט) כותב שסיפרה לו נשמה אלוקית אחת, שאין האדם יכול לתאר גודל העונש וגודל המשפט בשמים. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס נהורא דאליהו (עמוד סא). ע"ש]. אנחנו בני אדם מחוברים עם 'גוף', וקשה לנו ל'שכל' שלנו הדל והמצוצמם לשער ולחשבן מה שנגרם ומה שיוצא ומה שמתגלגל הלאה

פרשת ויחי | מגיד דבריו ליעקב

מכל מעשה שאנו עושים, גם אם זה נראה דבר 'קל' לעינינו. רק הקב"ה ית"ש הוא מחשב את הכל, את כל ה'דיעות' הללו. לכן צריך להיזהר שלא יהיה קל בעינינו שום דבר.

כבר אמרו הקדמונים (ע' שערי תשובה שער ג אות כג), אל תסתכל בייחס של הדבר על קלותו ועל חומרתו, אלא על מי שציווה - הבורא יתברך. לא תאמר: 'זה איסור קל, זה לא יעלה בחשבון'. אין דבר כזה. הכל בא בחשבון.

על הכל יבוא בחשבון

הרמב"ם באיגרת תימן (ובמאמר קידוש ה') כותב שאת ירבעם בן נבט', שהוא היה גדול הפושעים שהחטיא את ישראל, שגרם החטאה לעשרה שבטים מכלל ישראל, (רבבות נפשו, מי יודע כמה היו - וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס במעלת ובמהות יום ט"ו באב עמוד טז), הוא גרם להם שעזבו אלהים חיים והלכו אחר ה'הבל' אחר ה'תועבה' אחר ה'עבודה זרה', הדבר החמור ביותר, מי יודע איזה עונש נמרץ יש לו, איזה עונש חמור יש לו. ואומר הרמב"ם: אל יעלה בדעתך שלא יתבעו אותו גם 'עירוב תבשילין' דרבנן והדומים לו, אם ירבעם בן נבט לא נטל ידיו לסעודה, תאמר 'קים ליה בדרבא מיניה', 'סך הכל' לא נטל ידיו, זה כאין וכאפס בייחס למעשיו.. אף על פי כן, על הכל יבוא בחשבון.

החשבון הוא אף לטובה על כל פרט ופרט

והחשבון לעתיד לבוא שיהיה על הכל, הוא הן לטוב והן למוטב, גם על העונש על כל עוון וחטא, וכמו שראינו על החשמונאים, אבל כנגד זה גם השכר על כל מעשה מצוה, אפילו 'מצוה קלה', ו'מרובה מדה טובה', השכר פי חמש מאות (תוספתא סוטה פ"ד ה"א). אם אדם טורח ומשתדל באיזה מצוה, אי אפשר לשער רום ערכה ומעלתה ושכרה לעתיד לבוא.

ד. תמיד כאשר רוצים לציין אדם שהוא 'רשע', מזכירים את ירבעם בן נבט, שחטא והחטיא את הרבים. הוא היה הגרוע שבחבורה. להבדיל אלף אלפי הבדלות ממנו, הוא משה רבינו ע"ה שזכה וזיכה (אבות פ"ה משנה יח).

ה. הרבה מהמצוות שנצטוונו עליהם בתורה - זה רק להוציא מענייני 'עבודה זרה'. (ע' מורה נבוכים ח"ג פרק כט). חמישים ואחת מצוות מכלל תרי"ג מצוות שנצטוונו בתורה, הם להוציא מדעת עובדי עבודה זרה (ראה הקדמת הרמב"ם להלכות עבודה זרה).

הרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פרק לו, וע' רמב"ן שמות כ, ב) כתב שבמקומות שנאמר בתורה 'קנאה' זה בייחס אל ה'עבודה זרה'. 'אל קנא' זה בייחס ל'עבודה זרה'. ובוזה חטא והחטיא ירבעם בן נבט את כלל ישראל.

בסוף הפרשה שלנו (בראשית נ ז), אחרי שהביאו את יעקב אבינו ע"ה ממצרים לקבורה בארץ ישראל כבקשתו (בראשית מט כט), 'ויהי המחנה כבוד מאוד' (בראשית נ ט), כל הכתרי מלוכה שהניחו סביבו (רש"י שם י, מסוטה ג), הם לא השתתפו במסע הלוויה, הם נשארו במקומות שלהם, בעסקיהם שלהם, אבל הם הצביעו באצבע שלהם: 'ויאמרו אבל כבוד זה למצרים' (שם יא). והרמת אצבע הזו, הייתה להם לזכות גדולה, כמו שאמרו במדרש (ובירושלמי סוטה פ"א ה"ג), שזכות זו עמדה לה שלא ייכנסו ישראל לארץ ישראל עד שייקבלו בישיבתם זו השכר כנגד מה שהושיטו את האצבע!.

ה'מצוה' של 'עגלון' שזכה שיצאה ממנו זרע המלוכה

אותו דבר מצינו אצל 'עגלון' מלך מואב, שזכה שממנו יצאה 'רות המואביה', שהיא 'אמא של מלכות' (ב"ב צא:), ה'סבתא' של דוד המלך ע"ה, של שלמה המלך ע"ה, של 'מלך המשיח'. אם היו שואלים אחד מאיתנו: 'מה אתה מוכן לתת בכדי שה'נכד' שלך יהיה 'מלך המשיח'?', מסכימים להכלל.. מה שאתה רוצה. קח גם אותי.. זכות כזו שמנכדיו יהיה מלך המשיח. ו'עגלון' זכה בזה. בזכות מה? לימדו אותנו רבותינו (רש"י שופטים ג כ, מרות רבה פר' ב סי' ט ותנחומא פר' ויחי סי' יד): באותו זמן שעגלון מלך מואב מלך, והוא שלט גם על כלל ישראל, ביד חזקה, והם היו נכנעים תחת ידיו (שופטים ג יד), ראה 'אהוד בן גרא' שהיה שופט כי הלחץ על ישראל כבד מאוד, צריך לבער אותו מן העולם, אין ברירה אחרת. מתואר בספר שופטים (ג טז) איך שהוא הכין את ה'חרב' ונכנס אצל 'עגלון', אמר לו: 'דבר אלהים לי אליך!' (שם ס), 'אדוני המלך, אני בא בשליחות, ואני רוצה למסור לך צו אלוקי', והפסוק אומר ש'עגלון' עמד 'ויקם מעל הכסא' (שם). ובזכות זה שעמד - זכה יצאו מלכות בית דוד. אמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך לכבודי - חיך הריני מעמיד ממך בן יושב על כסא ה'. זה ה'זכות' הגדולה שהייתה לו. כי הוא, אפילו שהיה עובד עבודה זרה, אבל אם מישוהו בא אליו

1. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת 'מיר', כותב קבלה שיש בידו מהזקנים (מה שהוא שמע בחוזה לארץ), על אשתו של 'הגאון מוילנא', שהיא הייתה צדקנית והייתה פועלת שם בעיר בכל מה שנצרך בענייני 'חסד', ביקור חולים, הכנסת כלה, וכן על זה הדרך. והיא הייתה פועלת בדברים הללו יחד עם חברתה. אחת מהם נפטרה, ואחרי איזה זמן היא חלמה את חברתה, שאלה אותה: 'איך המשפט בשמים?'. אמרה לה: 'דעתנו קצרה מלהכיל ולעכל מה שיש 'משפט' בשמים. אבל תדעי ששום דבר לא נשכח! והכל עולה בחשבון. אם את זוכרת, פעם אחת הלכנו לאיזה מצוה של 'חסד', ובדרך ראינו את אחת מחברותינו שהולכת, ונענענו לה ביד שתמתין ותחכה רגע אחד, גם זה נכלל בחשבון, וגם על זה יש שכר!'. כך היא אמרה לה. דעתנו קצרה מלהכיל את הדברים הללו. אבל כך גילו לנו רבותינו עומק הדין והמשפט בעולם הבא.

בשליחות של הבורא יתברך, הוא מבין משכלו שצריכים לכבד, לכן הוא עמד. ובשביל זה הוא זכה שיצאה ממנו רות המואביה.

אבל מי שילמד גם את דברי רש"י בספר שופטים (שם) יראה חידוש גדול מזה, רש"י מביא בשם רבותינו (וע"ע בדברי רבינו שליט"א בס' מנוחת שלום חלק יא סי' פב) 'דבר אלהים לי אליך - וצריך אתה לעמוד'. כלומר: מה ש'עגלון' עמד, הוא לא עמד מדעתו, אלא 'אהוד' ביקש ממנו שיעמוד, ורק אחרי שביקש ממנו הוא עמד. זה לא מדיליה ולא מדעתיה. ואף על פי כן הקב"ה לא קיפח את שכרו, ונתן לו 'מרגלית' כזו, את 'רות המואביה'. ללמדנו גודל השכר של כל מצוה.

מאויבי תחכמני'

הכלל בדינו 'מאויבי תחכמני' (תהילים קיט צח), תתבונן ותלמד מדרכי הפעולה של האויב שלך, והאויב (בה"א הידיעה) של האדם - זה היצר הרע שלו (לא 'אשתו' ולא ה'שכן' שלו...). זה האויב הכי גדול. ממנו תלמד, ממנו תחכים, ממנו תראה על מה לשים את הדגש: אם אתה רואה שהיצר מוכן ל'מסור נפש', מוכן להשתדל בימים ובלילות, בשביל לבוא ולהטריד את האדם ולקחת ממנו איזה 'פירור דק', איזה 'משהו' של מצוה, תבין כמה גדולה וחשובה ה'מצוה' ה'פשוטה' שאתה מקיים. מי יכול לבחון לשער ולתאר גודל השכר של כל מצוה ומצוה. אדם לא פטור משום דבר, לא יזלזל בשום 'פירור' של 'מצוה'.

מסירות ככל מצוה ומצוה

ובאמת צריכים אנחנו ללמוד מגדולי ישראל¹, עד כמה היו טורחים על כל מצוה ומצוה, עד כמה היו מתאמצים ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, במסירות נפש. ומזה תלמד חין

1. לא כולם מבינים בתחום של ה'יהלומים'

וכמו שהמשיל על זה חכם אחד, שהרי כידוע, יש לנו שטחים, 'מקצועות', שאנחנו מתמצאים בהם, מכירים יודעים, אבל יש 'מקצועות', 'חלקים', שאנחנו לא מבינים בהם כלל. דוגמא לדבר: מלאכת ה'ליטוש' של 'יהלומים' לא כולם מבינים בזה, מי שלמד את המלאכה הזו הוא מבין בזה, אבל אדם רגיל שלא למד את ה'מקצוע' הזה, הוא לא מבין בזה כלום, תראה לו 'הלום' או 'חתיכת זכוכית', יאמר לך: 'אלו ואלו שווים, אותו דבר'. כי הוא לא יודע להבדיל ולהבחין. אבל אם יבוא אדם שה'מקצוע' שלו הוא

וערך המצוה. מספרים על הגאון מבריסק, בעל ה'בית הלוי זצ"ל, (היה גאון הגאונים, קדש הקודשים), לפני שמינו אותו להיות רבה של 'בריסק' (היא הייתה 'עיר ואם בישראל', עוד מקדמת דנא, דורי דורות, 'מהרש"ל' ישב שם, ה'ב"ח' ישב שם, ועוד רבים מגדולי הדורות), הוא היה גר בעיר 'ורשא"ח, ולכן בתקופה הראשונה בהיותו ב'בריסק', הוא עדיין הוא לא ידע את סדרי הכשרות

'הלומים', הוא מתעסק בזה, ויש לו 'וותק' הרבה שנים, הוא מוציא 'יהלום' קטן (שצריך 'זכוכית מגדלת' גדולה כדי לראות אותו), מסתכל על זה ומשמיע קולות התפעלות. השני מסתכל ב'מגדלת' לא רואה כלום. שואל אותו: 'אני לא מבין, ממה אתה כל כך מתלהב?'. אומר לו: 'אתה לא מבין בזה, אבל אני שזה ה'מקצוע' שלי, אני מבין, אני מבחין בטיב האבן, ביופי הליטוש, בצורת החיתוך, להפליא ממש'. אותו דבר בקיום המצוות. צריכים ללמוד מגדולי ישראל, שהם אלה שיודעים מעלתה של כל מצוה. עד כמה היו טורחים לחפש 'אתרוג' מהודר, עושה בדיקה לאור ה'שמש', מביא 'זכוכית מגדלת' ומנקה אותו. אדם פשוט לא מבין מה הוא בודק, מה הוא מחפש, מגיע למוכר אומר לו: 'תשקול לי שני אתרוגים..!'

ה. המינוי של ה'בית הלוי' כרבה של 'בריסק'

וכדאי להזכיר איך הגיע ל'בריסק', היה זה כאשר באו אצלו משלחת נכבדה של רבנים ופרנסי העיר, אמרו לו: 'כבוד הרב, תבוא אלינו, ניתן לך את כתר הרבנות, תהיה רב בעיר שלנו. ב'ורשא' אין כמעט כלום'. כך אמרו לו. (הוא היה מלמד באיזה 'בית הכנסת' בורשא). הזמינו אותו להיות רבה של העיר 'בריסק'. והוא סירב, לא רצה לכהן ברבנות עוד (הוא בעבר כיהן ברבנות באיזה קהילה שם). שידלו אותו, הפצירו בו, ושום דבר לא עזר. אחד מהם קם ואמר: 'כבוד הרב, אני לא מבין, אני לא תופס איך אתה מסרב לבוא אלינו: מחכים לך בעירנו בריסק עשרים וחמש אלף איש ואתה אומר שאתה לא בא?!'. ברגע שהוא שמע את הטענה הזו, אמר לאשתו: 'אין מה לעשות, אם מחכים לי אי אפשר לסרב, אני מוכרח ללכת. היכן הם בגדי שבת שלי?'

מוסרו הנוקב של ה'חפץ חיים' - חובה הצפייה והייחול לגאולה

וה'חפץ חיים' למד מזה מוסר גדול, כשהוא שמע את המעשה הזה הוא נאנח אנחה גדולה ומרה, אמר: 'קל וחומר, ומה בשביל כמה אלפי אנשים הוא כבר לא יכל לסרב ומיד הסכים לקבל עול הרבנות - מלך המשיח שכל כלל ישראל מחכים לו מדוע הוא לא בא?! כנראה שלא מחכים ומצפים לו?! אם באמת היה צפייה וגעגועים וכיסופים וערגה, היו רוצים ומבקשים את מלך המשיח, היה הוא בא. אבל כשהוא רואה שלדאבוננו כמו שפירש אותו גדול את הפסוק בספר שמואל (א כ כז) 'מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם', והוא נאנח וביאר, למה לא בא בן ישי, למה? אל הלחם! כולם על מה מבקשים ומה רוצים, ריבון העולמים לחם, פרנסה רוצים. אבל מישהו שבוכה ומתחנן על מלך המשיח על עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר, על זה מישהו יושב ונאנח בכאב לב? לא מספיק. צריך להוסיף כשיהיה כזה מפייה כשיהיה כזה כיסופים וכוה כליון הנפש, בודאי יבוא. וכי הוא לא רוצה לבוא, יותר משאנחנו מבקשים רק רוצים לחמם לעורר את אהבה את שתחפץ.

של ה'מאפיית מצות' שם, לכן הוא שלח את בנו, הגאון ר' חיים בריסקער'ר המפורסם, (מלאך ה' צבאות), לעיר הקודמת 'ורשא', שהוא הכיר שם את המאפייה ואנשיה, וביקש ממנו שיאפה שם את המצות, ויעמוד שם לפקח שהכל נעשה כדת וכהלכה. וכך היה, נסע ואפה את המצות ב'ורשא', ואחר כך חזר ל'בריסק'. שאל אותו האבא - ה'בית הלוי' - את הבן - ר' חיים - 'הכל היה בסדר?'. אמר לו: 'כן, בסדר גמור, אין מה לחוש, טרחנו בכל הפרטים כדי שיהיה מצות מהודרות'. עברו עוד כמה ימים, שואל אותו שוב: 'בני, ה'מצות' הכל בסדר איתם? אין חששות? הכל מדוקדק לפרטי פרטים כמו שההלכה דורשת?', אמר לו: 'אבא, אין לך מה לחוש. כבר אמרתי לך שהכל בסדר, ו'עד אחד נאמן באיסורים'..! יותר לא שאל אותו, אבל אחרי שעבר החג הוא שואל אותו: 'תגיד לי מה היה בדיוק עם ה'מצות'?. אמר לו: 'אבא, אני אגיד לך את האמת, במאפייה הכל היה בשיא השלימות בשיא ההידור, אבל בדרך חזרה פחדתי שאני ארדם, ה'מצות' נמצאו יחד אתי, ואם אני ארדם ויהיה חסר בשמירה. מה עשיתי? קשרתי חוט לחבילה הזו של המצות שהבאתי לך, וקשרתי את זה לאצבע שלי בשיא החוזק, כדי שזה ידחק אותי ויצער אותי, עד שזה 'פצע' את האצבע שלי, וכל זה בכדי שאני לא ארדם, ויהיה חסרון והסח דעת. ולא די בזה, אלא שמתני גם 'מלח' בתוך ב'פצע' הזה כדי שיהיה 'בוער' ויהיה 'חזק', כדי שגם אם ארצה לנוח ולהרדם, לא אוכל!'. כי איכפת לו, הוא מבין מה זה 'מצוה', הוא יודע את חין ערכה ומעלתה ושכרה ויופייה לעתיד לבוא, לכן על כל דבר ודבר הוא מוכן ל'מסור נפש', וכל דבר בדקדוק גמור.

להדר בכל מצוה

הרמח"ל בספרו 'מסילת ישרים' (פרק ג) כותב, מי שרוצה 'כרטיס כניסה' לעולם הבא מה יעשה? מה צריך להכין? (כולם מבקשים את זה, אבל זה לא פשוט להיכנס. זה לא לקפוץ על הגדר' ולהיכנס. צריך להכין עצמו מקודם). 'תורה' ו'מצוות'. ולא מצוות 'כלאחר יד', איך שבא לו, אלא עם 'פיקוח' ו'בדיקה' ומשמוש ופשוש, כדי שיהיה באופן המהודר ביותר, וממילא יש 'היכי תימצא' של 'קנין' לעולם הבא. בשמים 'מנפים' כל מצוה ומצוה עד שיעלה למזבח העליון. צריך להיות מצוה עם 'איכות' עם 'מעלה' כדי שתעלה למעלה.

ביאורו של ה'אור החיים הקדוש'

דבר נוסף. בהמשך הפסוקים של הברכה של יעקב ליהודה, 'אוסרי לגפן עירו, ולשורקה בני אתונו, כיבס ביין לבושו ובדם ענבים סותו' (בראשית מט יא). ואני רוצה להקריא מדבריו

הקדושים של רבי חיים בן עטר זיע"א ה'אור החיים' הקדוש^ט, (להקשיב היטב, הדברים האלה הם דברים נוקבים עד בית חללו של הלב), הוא כותב חלום מבהיל, מי שקורא את זה הוא רועד כולו, על הפסוק הנ"ל, מבאר ה'אור החיים' הקדוש על פי הקדמה מהזוהר הקדוש (פרשת פנחס דף רלא ע"ב), שיש בכוחות הטומאה שני בחינות, בחינת 'זכר' וביחינת 'נקבה'. (כך גילו לנו רבותינו, אנחנו לא מבינים בזה כמעט מאומה. אנחנו אומרים 'מילים בעלמא', אבל להבין את הדברים האלה צריך להיות מקובל אלקי). והביחינה של ה'נקבה' היא יותר חזקה מהביחינה של ה'זכר'. והוא אומר שכדבר הזה הראו לו בחלום הלילה "וכדבר הזה הראוני וביחיין הראוני בחלום": באחד הלילות שהוא היה ישן הוא רואה שהיה עורך מלחמה נגד השטן, "שהאבקתי במלחמה עם הזכר", שנלחמתי עם ה'זכר' מוכחות הטומאה, "ויהי נקל בעיני להכניעו", היה קל בידו להכניעו, "והפלתי אותו בכוחי", מכה אחת וזה כבר חיסל אותו. אבל את הביחינה של ה'נקבה' שבכוחות הטומאה, "ולנקבה נתאמצתי בכל כוחי כמה פעמים, ואחר כמה מרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר", היה לי מאבק קשה והשתדלות, מלחמה נוקבת, ורק אחרי התאמצות מרובה הצלחתי לדחות אותה איזה מעלות, כמה מדרגות, כמה מטרים. אבל לא כמו ה'זכר"^ט, והוא מבאר על פי זה את הפסוק שלנו^י.

ט. היה מלאך ה' צבאות, מה נבוא לתאר ולספר, הארכנו על זה בזמנו, מדבריו באור החיים בפרשת שמיני (יא כא) על ענין ה'ארבה'. גברא דמריה סייעיה. רואים בחוש אחד שהקב"ה עוזר לו שנתקיימו דבריו. [א"ה: ראה בהרחבה בקונטרס נר חיים (מהדורה שניה עמוד כט). ע"ש]. אם נבוא לספר לא נגמור.

י. ה'חלום' הוא הביחינה האמתית של מדרגתו של האדם

כבר אמרנו שהחלום של האדם זה הביחינה במה האדם אחוז, כי בשעה שאדם ער וכלי הדעת שלו פועלים, הוא יכול להטעות את עצמו, (הוא יכול לחשוב את עצמו כמי יודע מן, אמנם הוא לא מה'ל"ו צדיקים' אבל הוא בודאי ה'ל"ו... כך הוא יכול לחשוב). כשהוא ער, הוא יכול להטעות את עצמו ולהפיל את עצמו ב'דמיונות'. מתי אפשר לברר באמת מה הוא ומי הוא? בשעה שהוא ישן, רק 'תת ההכרה' עובדת, ולא שייך להטעות וליחס 'דמיונות'. ותראה כשאתה ישן מה אתה חולם בלילה: אם באמת אתה חולם בלילה על תורה ומצוות ומעשים טובים - זה השייכות שלך. זה אתה באמת. אבל אם אתה חולם על 'הבל הבלים מעשה תעותעים' - דע לך: אתה נמצא שם. זה ביחינה אמיתית. מכאן מודעה רבה לאוריינתא. כך קיבלנו מרבותינו: מי שרוצה לדעת באמיתות מה מדרגתו יסתכל מה הוא חולם בלילה, זה קנה מידה אמיתי. [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקובץ זכרון לבעל כף החיים זצ"ל "תפארת חיים" (עמוד מב והלאה). עש"ב. וע"ע בקונטרס "נר חיים" (מהדורה שניה, עמוד כב). ובקונטרס "מגיד דבריו ליעקב" ח"ג (פרשת תולדות תשע"ט, עמוד יד). ע"ש].

יא. ה'שינה' של ה'אור החיים הקדוש'

כאן רואים וזה מלמד אותנו מה זה היה ה'שינה' של אור החיים הקדוש! מה היה עסקו באותו זמן! לא

הגאולה תלויה בעסק התורה!

אבל לעניינינו זה מה שה'אור החיים' מוסיף ומבאר בהמשך דבריו, ואלה דברים אשר לדאבונו רואים בעינינו, **"יתבאר"** הפסוק הזה, המקרא הזה, **"על דרך אומרם ז"ל"**, מה שלימדו אותנו רבותינו ז"ל (ע' זוהר חדש ח"א דף טו ע"א), **"כי גלות הרביעית"**, זה הגלות שאנו נמצאים בה, הגלות שמי שראה אותה תמה ופחד, כמו שחז"ל (בראשית רבה פר' ב סי' ד) דרשו על הפסוק: **"וחושך על פני תהום"**, זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו ה'תהום'. לא רואים 'סוף'. אדם מציץ לתוך התהום ולא רואה איפה זה נגמר, כך זה גלות רביעית. יעקב אבינו ע"ה כשראה בחלומו איך שעולים המלאכים לאין סוף ואין מספר, זה מלכות אדום הרשעה שלא רואים מתי כבר תתבטל הגלות הזו וכבר תהיה גאולה. אומר ה'אור החיים' הקודש: במה הגולה תלויה? **"שבו יגלה הגואל העצום"**, תתגלה הגאולה, מלך המשיח שכולם מחכים ומצפים ומייחלים לו, **"צריך שתהיה ביד ישראל מצות עסק התורה"**. אתה רוצה משיח? אתה צריך להקדים לזה 'תורה'. בלי זה לא יבוא. **"זולת זה יתעכב מבוא"**, יתעכב מלבוא. אם לא יהיה בידינו מצות 'עסק התורה' לא נגאל. וצריכים להדגיש: **"עסק התורה"**. לא רק ללמוד תורה, אלא 'עסק התורה'. 'עסק' פירושו של דבר, כמו שאדם שקוע בעסקים שלו. (אדם ייקח לעצמו ציור ודוגמא מהעסקים הגשמיים שלו, כשהוא יוצא למלאכתו איך הוא עובד במלאכתו? תראו אצל אחד שהוא בעל מלאכה, איך שהוא עושה את המלאכה שלו ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, כולו מרוכז בה כולו מונח בה, גם כשהולך לביתו ואוכל ארוחת צהריים על מה הוא חושב? 'איך לייעל את ה'עסק'? ו'איך אני ארוויח יותר?'. ואם יהיה לו באמצע הארוחה טלפון, הוא ירים את הטלפון וישמע את ה'עסקים' שלו, לא איכפת לו שהאוכל 'יתקרר', ושאשתו תצעק ותתלונן.. אומר לה: 'יש עסקים, לא להפריעו!..'). בדיוק אותו דבר צריך שיהיה לו בלימודיו בתורה. שיהיה 'עסק התורה'. צריך שכולך תהיה מונח בדבר הזה. (מישהו מאיתנו יקום באמצע הארוחה לבדוק אולי יתיישב ה'קושיא' שלמדתי על פי ה'רמב"ם' וכו'?! הוא יאמר לך: 'אני אוכל עכשיו, ו'עוסק במצוה פטור מן המצוה'.. אני אסיים לאכול, ואחר כך נראה..). ולהיות שמח שזה העסק שלו.

כולם מחוייבים בעסק התורה

זה מה שרמזו כאן בפסוק: על כוחו של מלך המשיח שהוא מהתורה דוקא. **"ולזה רמז באומרו 'כיבס ביין לבושו', פירוש: כי כוחו של המלך המצופה"**, אשר כולנו מצפים לו **"שילח שמו"**

'שינה' של תענוגות חלילה, (כמו שיש בן אדם אומר: הלילה הזה אני הולך להתענג בשינה..), אלא שינה - 'שינה' של עבודה. גם בלילה בשעה שמוחו ישן, עדיין הוא עוסק בעבודת ה' יתברך.

יב. וזו לשון האור החיים הקדוש שם: **"ולזה אמר כנגד גאולה העתידה 'ולשורקה' עת אשר ישרוק ה' ויקבצם 'בני אתונו', אותם שבאים מכח הנקיבה גם אותם יאסור ה' לפני בני ישראל"**.

והוא בחינת עסק התורה שיתעסקו ישראל בינה של תורה... כי באמצעותה יהיה לבושו", מה שכתוב 'כאן כיבס ביין לבושו', ה'לבוש' הוא כינוי, "שהוא כינוי למלכות נכון אליו ללבושו", ה'לבוש' הזה יהיה, ה'מלכות' הזו תהיה רק אם אנחנו נעסוק בתורה. וכל אחד צריך לדעת את זה, ואין פטורים בדברים הללו, אין אחד שיכול לומר אני פטור מן הדבר הזה. כולם מחוייבים בגדר הזה. יהיה מי שיהיה. לשון הרמב"ם (פ"א מהל' ת"ת ה"ח) ולשון מרן בהלכות תלמוד תורה (יו"ד סי' רמו ס"א): "כל איש מיישראל חייב בתלמוד תורה, וכו', בין שהיה זקן גדול שתשש כחו", לא יכול להזיז אפילו את היד, חייב לעסוק בתורה. "אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזור על הפתחים", איזה סבל, איזה מרירות, איזה צער, אדם הולך דופק בדלת בשביל צדקה, איזה חיים אלה?! עם כל זה חייב לקבוע עיתים לתורה! "ואפילו בעל אשה ובנים", והם רודפים אותו, אחד כזה אומר: אני 'אנוס', מה רוצים ממני? אתה יודע איזה 'גהינם' יש לי בבית? שלוש גהינם יש לי. אף על פי כן, (גהינם' או לא גהינם) "חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה". תעסוק בתורה ותנצל מן הגהינם. אין לנו פתרון אחר. רבותי! כולם חייבים! אפילו גוסס, שוכב על המיתה שלו, אומרת הגמרא (שבת פג:) חייב לעסוק בתורה. מה נשאר לו? עוד דקה אחת לחיים שלו? גם כן לא פטור מהמצות הזו של תלמוד תורה.

זכות הנשים היא תלוייה בעסק התורה של בני ביתם

מי פטור? נשים ועבדים. וצריך להדגיש: זה לא אומר שהיא מותרת להפריע לבעל ללמוד תורה... היא פטורה מללמוד, אבל היא צריכה להיות מסייעת ביד הבעל. לעזור שייך ל'שיעורי תורה'. יש הרבה נשים שלא יודעות את מעלת עצמם: הבעל נמצא במלאכתו, ואחר כך בא הביתה ויוצא מיד ללמוד. היא תמהה על הדבר, 'תשב איתי, לא רואה אותך כמעט', אבל היא צריכה לדעת: 'לפום צערא אגרא' (אבות ספ"ה). כשהיא עומדת על גבו ואומרת לו: 'תלך תלמד, עוד שעה-שעתיים!', אין לתאר ואין לשער גודל המצוה. הגמרא במסכת סוטה (כא.) אומרת: מה שכרה, מה הזכות שיש לאשה סוטה שלא נענשת, זכות שתולה לה לפי שעה והיא ניצלת? אם תאמר 'תורה', הרי אינה מחוייבת ב'תורה'. אלא הזכות היא מה שהיא עוזרת ומסייעת ביד הבעל וביד הבנים שייכלו ללמוד ולעסוק בתורה. זה הזכות שעומדת לכל אשה.

לפום צערא אגרא'

ולדעת: 'כל ההתחלות קשות', ולפום צערא אגרא'. פעם בצער שווה יותר ממאה שלא בצער. כך לימדו אותנו רבותינו (אבות דרבי נתן פ"ג משנה ו). אם אדם עושה מצווה וזה קשה לו (ולא חסרים סיבות כדי שיהיה קשה לו), או שלא מרגיש טוב, או שצריך לזה הוצאה

כספית, ואף על פי כן הוא כופה את יצרו ועושה את המצוה השווי והמעלה והשכר של פעם בצער פי מאה יותר מאשר אדם עושה כשהתנאים נוחים ומאפשרים לו את זה. נפקא מינה לכל אחד ואחד: לקבוע עיתים לתורה 'בכל מאודו', בכל פעם ופעם, לא לחפש תואנות וטענות לפטור את עצמו, אלא לבוא בקביעות פעם אחר פעם. ואם קשה - שכרך כפול בכפל כפליים.

שני דרכים להכנה לגאולה וקירוב מלך המשיח

ודברים נוראים מוסיף ומבאר ה'אור החיים' הקדוש המשך הפסוק: "ואומרו ובדם ענבים סותה, נתכוין לומר, כי אם יגיע זמן הגאולה ולא יימצא ייין, פירוש שאין בנו תורה", הזמן הגיע, אבל אין בנו תורה, "תהיה הגאולה באמצעות עול ותוקף הגלות, אשר יצרון האומות לישראל, כאומרם ז"ל", כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין צז:), כי "כשיגיע הקץ הנחתם ולא יהיה בישראל זכות לגאולם, יעמיד להם מלך קשה כהמן". וזה מה שאנחנו רואים היום. הגיע הזמן אבל חסר תורה - ממילא יש צרות. צרות מכל הסוגים והמינים. "והוא אומרם ובדם ענבים סותה, כי באמצעות הייסורים יודככו הנפשות ויתבררו ניצוצי הקדושה, כדרך שיתבררו באמצעות בחינת ה'תורה', אלא שזו מלאכתו נאה וזו מלאכתו בלתי נאה". כאן גילתה לנו התורה, לכל אחד מכלל ישראל יש שני אופנים, שני דרכים, שבהם אפשר שמלך המשיח יבוא, או בבחינת לימוד תורה, ושיהא בבחינה של עסק התורה (כמו שאמרנו), או אם חלילה המצוה הזו של 'עסק התורה' מרופה בידינו, יצירו אומות העולם לכלל ישראל, והייסורים הללו, והצער הזה, והשפיכות דם הזו היא שתפעל את הפעולה של העלאת הניצוצות, ויבוא מלך המשיח.

שני אופנים בהתגלותו של מלך המשיח

מסיים ה'אור החיים' הקדוש: "ואומרו ענבים", מה שהפסוק אומר 'ובדם ענבים', כי באמצעות הייסורים תגמר הכנתה כגמר בישול פרי הגפן שהם הענבים". מוסיף ה'אור החיים' הקדוש: "וגם רמז", יש כאן רמז לנחמה "כי לא ישלטו האומות לשפוך דם לזמור 'אילן' או 'ענף' או 'אשכול' אלא 'ענבים', פירוש גרגרין", אבל חלילה לא תהיה כליה שורשית מוחלטת (היל"ת), כמו שהרמב"ם מאריך ב'איגרת תימן' [א"ה: וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ז (פרשת מקץ תשע"ט, עמוד ג והלאה) שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל בהרחבה. ע"ש]. "ואמר 'סותו', לרמוז מדרגה קטנה למטה מה'כסות', כי ה'סות' ירצה לשון כיסוי ההכרחי, לשון מסוה, והכוונה בזה כי הפרש גדול יהיה בין אם תהיה הגאולה באמצעות התורה והמצות, או יתגלה" מלך המשיח "בגילוי מלכות עליון", לבין "אם תהיה

באמצעות הנקמה אשר תהיה בישראל יהיה בבחינת עני ורוכב על החמור". כולנו מחכים ל'מלך המשיח', אבל יש שני אופנים, או שיבוא בבחינת 'מלך', 'מלך ביופיו תחזינה עיניך' (ישעיהו לג יז), או ח"ו יבוא כעני ורוכב על החמור. ובמה זה תלוי? במי זה תלוי? בנו. אם אנחנו נקבע עיתים לתורה, ועסק התורה יפרח - יבוא בבחינת 'מלך'. אבל אם חלילה המצוה הזו רפויה בידינו, ולא משתדלים ומתאמצים בה כדבעי, אם כן נמצא שיבוא 'עני ורוכב על החמור'. ואי אפשר לתלות בשום אדם אחר - רק בך. תשתדל בכל יכולתיך. אין מי שפטור ואין מי שפטור. וצריכים קביעות גמורה להשתדל להוסיף בלימוד, להוסיף באיכות של לימוד, שיהיה עסק התורה.

סוד קיומו של כלל ישראל לנצח - יגיעה בתורה

במדרש 'ילקוט שמעוני' (רמז תרנו) על הפסוק: 'הושיעה ה' כי גמר חסיד' (תהילים יב ב), שאל 'אדריינוס' קיסר 'מש"ו', (ה'קיסר' הרומאי שעשה כליה בכלל ישראל, ממש השמדות והריגות לאין מספר ולאין שיעור): מה זכות יש לאומה זו, באיזה זכות אומה זו עומדת ולא מתבטלת? (הוא חקר אצל החכמים שלו, הוא הסתכל בספרי 'דברי הימים' בספרי ה'היסטוריה', והוא רואה שכלל ישראל עבר שמדות, עבר גלויות, עבר הריגות, 'סנחריב', 'נבוכדנצר', כל מיני מלכויות מלכות עלינו. הרמב"ם כותב (באיגרת השמד) שנ'בוכדנצר' שפך דמן של ישראל כחול הים! עד כדי כך הייתה האכזריות והרשעות שלו. בגמרא (סנהדרין צו:) מובא על 'נבורדאן' כמה שהמית מכלל ישראל. ה' יקום דמם. ועם כל זה כלל ישראל מתקיים). "באיזה זכות אומה זו עומדת!?" "אמרו לו", כך השיבו לו, "יש בה צדיקים, יש בה יגעים בתורה". כל עוד שיש באומה זו, בכלל ישראל, יגעים בתורה, היא מתקיימת. כל עוד שיש בכלל ישראל אנשים שמוסרים נפשם על 'תורה' ומתייגעים בתורה, הם מתקיימים. "מיד גזר והטילו מרגזאות על הארץ, כיון שנתנו עליהם העול הזה חדלו מליגע בתורה". הוא גזר גזירות קשות, ונתרשלו ידיהם של ישראל מלעמול ולהתייגע בתורה, וכך הוא יכל לעשות מה שעשה, את כל ה'חורבן' ואת כל ה'הריגות'.

'אגרא דשמעתא סברא'

הלימוד ב'גיעה' זה עיקר העיקרים. לא רק ללמוד 'מקופיא', 'מלמעלה', באופן 'שטחי'. הגמרא (ברכות ו:) אומרת: 'אגרא דשמעתא סברא'. מפרש רש"י (ד"ה אגרא): 'שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר'. ואם יש עמל ויגיעת התורה - יש לנו 'ביטוח חיים', לו עצמו ולכל אחינו בית ישראל.

'מה עשית שלא תשתכח תורה מישראל?!

רבותי! אנחנו על 'סף הגאולה', מחר בבוקר יכול לבוא 'מלך המשיח', אף אחד לא יכול לדעת מתי יבוא, אי אפשר לקבוע 'שעה ותאריך', אנחנו לא 'מחשבי קצין'. אבל זה שאנחנו על 'סף הגאולה' - אין מי שחולק. גם 'עיור' - רואה. וגם 'חרש' - שומע. ושאלה ראשונה ש'מלך המשיח' ישאל כל אחד ואחד מאתנו: 'מה עשית כדי שלא תשתכח תורה מישראל?!'. וכל אחד צריך להכין לעצמו תירוץ. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס "נר חיים" (מהדורה שניה עמוד מה). ע"ש].

הרי בשביל מה יש את כל אורך בגלות הזו? הסביר ה'חפץ חיים' זצ"ל באחד המכתבים שלו: כדי שכלל ישראל יכינו את עצמם לפני ביאת המשיח. גם הקב"ה רוצה לגאול את כלל ישראל, אבל הוא רוצה שנהיה מוכנים. ובמה צריכים להתכונן? בלימוד 'תורה'. בתוספת לימוד ביגיעה ועמל.

לעורר על ענין ה'צניעות'

כל אחד יעמוד בתוך ביתו, יבדוק ויראה, אם הכל מתנהל כמו שה'שולחן ערוך' מבקש. הן מצד 'צניעות' (אשר לדאבוני הרב יש בזה הרבה פרצות). כל אחד צריך לעורר על זה. אדם לא יאמר: 'מה אני יכול לעשות?!'. אלא: תדבר בנועם, ב'חיוך על השפתיים', וזה מועיל. זה משפיע. אבל לא לתת לזה להתגלגל כך לבדו, להסתפק בכך ש:'ה' יעזור'. אלא צריכים אנחנו מצידנו את ה'התעוררות' ויבוא 'מלך המשיח' במהרה בימינו אמן. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

חידו"ת לפרשת ויחי

א. בענין ויוגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך

בראשית (מ"ח א'): "ויהי אחרי הדברים האלה, ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים, ויוגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך, ויתחזק ישראל וישב על המטה".

ופירש רש"י ז"ל: "ויקח את שני בניו עמו, כדי שיברכם יעקב לפני מותו", כלומר שהיה קשה לרש"י ז"ל מדוע יוסף לקח את שני בניו עמו, ובחיבורי זרע חיים (סימן א') הבאתי דברי הגאון רבי יוסף הרוגאצ'ובי ז"ל שכתב טעם אחר לזה שלקח יוסף את שני בניו לבקר את יעקב, והוא עם דברי רב אחאי גאון בספר השאילתות שלו (שאילתא ג"ג) שאין לבקר את החולה יחידי, ולכך לקח יוסף את שני בניו עמו, עיין שם בזרע חיים שהארכתי בבירור דבר זה בס"ד. [ועיין בבא בתרא (ק"ג א') "שלשה" שנכנסו לבקר את החולה וכו' ודוק].

ונתעוררתי בס"ד לדקדק מהו זה שכתוב הנה בנך יוסף בא אליך, דמהו דנקט קרא הנה, שהרי לימדנו הרשב"ם ז"ל בראשית (כ"ה כ"ד): "והנה תומים בכטנה, בכל דבר חדוש רגיל לומר כן [לשון הנה], וכן ויהי בבקר והנה היא לאה, כי עד עתה היה סבור שהיא רחל, וכן ויקץ פרעה והנה חלום, כי לא היה סבור שהיה חלום עד שניער משנתו".

וחזר וכתב זאת הרשב"ם ז"ל שם בראשית (כ"ט כ"ה): "והנה היא לאה, בדבר שלא נודע תחילה אומר והנה. וכן והנה חלום", ועוד לו שם (מ"א ו'): "והנה חלום, כמו והנה היא לאה, אבל עד עתה היה סבור שראה ממש ולא חלום", ועיין לו שם (פסוק ד') ודוק. ועיין דבר נכון בספר כתר כהונה בפירושו לספרי פרשת בהעלותך (פסקא ק"ה אות ר"ג) ע"ש, ועיין בעל הטורים ז"ל ויקרא (י"ג ה') ודוק.

וראיתי שהגאון מלבי"ם ז"ל מדעתו הרחבה זכה לכוין לדברי הרשב"ם ז"ל, שתיבת הנה הכתובה במקרא מורה על דבר חדש, וכמו שכתב בביאורו לתורה ויקרא (י"ג ה' אות ס"א): "וזה כלל בלשון שמלת "והנה", מורה תמיד על התחדשות דבר חדש, כמו וירא והנה חרבו פני האדמה (בראשית ח') ועתה הנה אשתך (שם י"ב), ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו היא לאה כדרשתם במגילה (יג ב'), והאריך עוד בזה ע"ש, וכן כתב הגאון מלבי"ם ויקרא שם (י"ג ו' אות ע"א), ובביאורו לתורה בראשית (כ"ד ט"ו) ורות (ב' ד', וד' א') ובקונטרס אילת השחר (אות תקס"ה) ע"ש, וכן הוא בספר תורה תמימה בראשית (י"ב אות ט"ו) ושם (כ"ט אות ד', ומ"ח אות א'), ודברים (כ"ו אות ט"ו), ודבריו מדברי הגאון מלבי"ם לוקחו כמנהגו, ועיין בספר הדרש והעיון בראשית (מאמר ר"ח), ובספר פרדס דוד פרויינד (מערכת ה' ערך הנה דמ"א ע"א ודמ"ב ע"ב) ונתבאר במקומו בס"ד.

ובס"ד יש לי לומר ולפרש הפסוק "ויוגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך", על פי מאמרם ז"ל במדרש בראשית רבתי ויחי (שם דף רכ"ה) שהביא שם דברי פסיקתא רבתי (פסקא ג'):

חידו"ת לפרשת ויחי | מגיד דבריו ליעקב

כב

"והרי כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו, ולא נכנס אצלו בכל שעה, שאילולי שבאו אחרים ואמרו לו אביו חולה לא היה יודע, אלא להודיעך צדקו שלא רצה להתייחד עם אביו, שלא יאמר לו היאך עשו כך אחיך ומקללם, אמר יוסף אני יודע צדקו של אבא כל דבריו גזירות הן, אמר ללבן עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה ומתה אמי, ואני בא לומר שיקללם, יקללם ונמצאתי מחריב את כל העולם, שלא נברא העולם אלא בשביל השבטים, לפיכך לא היה הולך [יוסף] אצל אביו בכל שעה" ע"ש.

ומבואר שכל אותם שבע עשרה שנה משריד יעקב למצרים לא היה יוסף מתייחד לבדו עם אביו, ולכך אמר קרא **הנה** בנך יוסף בא, דהיינו זה החידוש שהוא בא אליך, מה שלא היה מזמן ביאת יעקב אבינו למצרים.

ולפי זה יש לבאר טעם נוסף שיוסף לקח עמו גם שני בניו עמו, דבא ללמדנו שעם שעתה היה מוכרח ללכת לבקר אביו החולה, עדיין חשש שמא אחיו יחדו בו שמדבר אז עם יעקב בענין המכירה, ויבוא לידי קללה רח"ל, אבל עכשיו ששני בניו עמו בודאי יעקב ויוסף לא ידברו בפניהם בענין המכירה ולא יבואו לידי קללה, והיינו עוצם חסידותו של יוסף הצדיק, וכאומרם במדרש אבא גוריון אסתר (ריש פרק א') הובא במדרש אסתר רבה (כפתחה ס"ו) "יוסף ראש לחסידים" ודוק. [ועיין לקמיה אות ב' שכתבתי בס"ד אופנים נוספים לבאר מאמר זה שיוסף ראש לחסידים ודוק].

ומה שכתוב בראש המקרא שם: "ויהי אחרי הדברים האלה, ויאמר ליוסף הנה אביך חולה", רבותינו ז"ל במסכת בבא מציעא (פ"ז א') אמרו: "עד יעקב לא הוה חולשא, אתא יעקב בעא רחמי, והוה חולשא, שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה". ועיין מהרש"א ז"ל.

ובספר תורה תמימה בראשית (מ"ח א') אחר שהביא דברי התלמוד דלעיל כה כתב: "לא נתבאר מאין מוכח זה מפסוק זה, ואפשר לומר על פי הנהוג במדות אנשים בעלי מדות הזהרה לבשר בשורה רעה מפורש, וכשצריכים לזה מודיעים ברמז בהפוך הענין מאנשים אחרים, כדי שיבינו שאצל זה האיש המצב בהיפך, וכמו בריש פסחים (ד' א') שאל רבי חייא לרב אם אביו קיים השיב לו שאמו קיימת והבין רבי חייא שאביו מת, והנה כאן המגיד הזה היה אפרים בן יוסף כדפירש רש"י, שהיה בעל נמוס ודרך ארץ, ואם כן לא היה לו לבשר ליוסף מפורש שאביו חולה אלא בענין נרמז, כמו שאם היה מגיד לו שאחיו בריאים היה יוסף מבין שאביו חולה, אך מכיון שעד יעקב לא הוי חולשא כלל לא היה יוסף מבין מבשורה כזו שהוא חולה אלא היה חושב כי אביו מת, אחרי שעד אז היתה היפך הבריאות - המיתה, ולכן היה המוכרח לומר מפורש שהוא חולה, וממילא מבואר שעד יעקב לא הוי חולשא כלל, ודוק". עכ"ל.

ופירוש זה כבר כתוב בספר דרכי נעם, הובא בענף יוסף שעל עין יעקב בבא מציעא שם (סימן מ"ח) ומשם לקחו הרב תורה תמימה כדרכו וכמנהגו.

עוד כתב בתורה תמימה שם: "גם יש לומר בטעם דרשא זו על פי מה שכתב הרשב"ם בפרשת תולדות בפסוק והנה תומים בבטנה ובפרשת ויצא בפסוק והנה היא לאה, דעל כל דבר חידוש שלא היה עד כה רגיל הכתוב לומר הנה, ע"ש, ואנחנו הארכנו בכלל זה לעיל בפ' לך בפסוק

הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, ע"ש, וכאן אמר הנה אביך חולה, מבואר שהיה הענין דבר חדש, והן הם דברי הגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל בחידושו לבבא מציעא שם שבספרו קשות מיושב, שכבר פירש כן על פי דברי הרשב"ם ז"ל הללו, והובא בספר פרדס יוסף בראשית כאן. ומצאתי בספר ילקוט הגרשוני בבא מציעא שם שהעיר כן על התורה תמימה שלקח ביאוריו אלו מהספרים הנ"ל, וזו לשון הרב ילקוט הגרשוני נזיר (כ"ג א' דנ"ז ע"ב): "כתב בספר תורה תמימה וכו', ואני הולך רכיל מגלה סוד דהקושיא גם התירוץ שהביא הוא במהרש"א, והמחבר הזה בראיה בעלמא קונה הכל לעצמו, וכן לא יעשה במחכ"ת", ובילקוט הגרשוני לגיטין (צ' א' דס"ז סע"ב): "ובספר תורה תמימה כתב וכו', ופלא גדול שלא אמר דבר בשם אומרו הרב בעל קרבן נתנאל" וכו', ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קפ"א אות ד' ד"ה ועל) כתב: "ומה דאיכא למידק בדברי רש"י, עיין מהרש"ל, ומהרש"א ורש"ש, ובספר תורה תמימה כתב הקושיא והתירוץ מדנפשיה, כדנמצא לרוב בספרו", ועיין היטב בדברי הגר"ח העלר ז"ל במכתבו שבסוף שו"ת בית דוד לייטר (דף ק"מ), ובכל הנסמן בחיבורי הדר יעקב ח"ו (סימן י"א הערה ח' דף צ"ח) וצרף לכאן. [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן) וצרף לכאן].

ב. בענין ולקדקד נזיר אחיו

בראשית (מ"ט כ"ו): "ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם, תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו", ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל: "ולקדקדיה דגברא דהוה רב ושליט במצרים, וזהיר ביקרא דאחוי".

ומתבאר דהמיוחס ליונתן מפרש "נזיר" מלשון נזהר וזהיר, שהיה יוסף זהיר בכבוד אחיו, ומענין להשוות הדברים עם מה שמצאתי לרב הספורנו ז"ל דברים (ל"ג ט"ז): ולקדקד נזיר אחיו, כי אמנם ראוי הוא לזה כי אמנם היה בעל נזר וכתר מלכות בקרב אחיו, והתנהג עם כולם **בחסידות** ודוק.

ואכן מצינו כן שהיה יוסף נזהר הכבוד אחיו מאוד מאוד, כמו בשעה שאמר יוסף הוציאו כל איש מעלי, וכדרשתם במדרש נחומא (פרשת ויגש ס"ה): "ולא יכול יוסף להתאפק, אמר רבי שמואל בר נחמן לסכנה גדולה ירד יוסף, שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו, ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי, אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי בפני המצרים", ובילקוט שמעוני בראשית (רמז קנ"א): "ויאמר הוציאו כל איש מעלי, רבי חמא בר חנינא אמר לא עשה יוסף כשורה, שאילו בעט בו אחד מהן היה מת. רבי שמעון בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה שלא בייש אחיו בפני המצריים". [ונ"ל דצריך לומר רבי "שמואל" בר נחמן במקום רבי "שמעון" בר נחמן, וכנ"ל במדרש נחומא].

ורש"י ז"ל בראשית (מ"ז כ"א) כתב: "ואת העם העביר יוסף, מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחברתה, ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים", והוא מדברי התלמוד חולין (ס' ב'). [ועיין כלי יקר שם, ולענ"ד דבריו צ"ב].

חידו"ת לפרשת ויחי | מגיד דבריו ליעקב

כד

ומצאתי מדרש מופלא בספר צרור המור בראשית (מ"ה ד'): "אמרו במדרש כי יוסף שאל לבנימן בסתר, מה אמרו אחי לאבי בשעה שנגנבתי מאצליכם. והגיד לו איך הביאו הכתנות טבולה בדם ואמרו זאת מצאנו, אמר לו יוסף כן היה, לקחוני אנשים רעים והפשיטו בגדי ממני. והאיש שלקח בגדי ממני הלך להחביאם במערה ואכלו ארי, ולי מכרוני חבריו הנה. ראה כמה היה יוסף צדיק, שלא רצה לגלות מכירתו אפילו לבנימין", ע"כ. והוא נפלא.

ובזה אני מסביר לעצמי מאמרי רו"ל במקומות הרבה שמדגישים שיוסף חסיד היה, כמו במדרש אסתר רבה (בהקדמה סימן י'): יוסף ראש לחסידים", ומקור הדברים במדרש אבא גוריון אסתר שם, ובמדרש בראשית רבה (פפ"ו ס"ג): "כי ה' אוהב משפט ורגלי חסידיו ישמור, חסידיו חסידו כתיב, ואיזהו זה יוסף", ובמדרש נחומא (פרשת תולדות ס"א): "לפי שיעקב היה יודע חסידותו של יוסף ולא היה חושדו ומחזיק אותו כשופכי דמים", ובמדרש ילמדנו הובא בילקוט שמעוני במדבר (רמז תשמ"ג): "יוסף תפס את החסידות שנאמר ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד", וכן הוא בילקוט שמעוני איוב (רמז תקנ"ז), ובמדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק כ"ד) אמר לו אחאב לעובדיה הנביא: "שמא אין מעשיך כמעשה החסידים. יעקב נתברך ביתו של לבן בשבילו שנאמר נחשתי ויברכני ה' בגללך, ואומר ויברך ה' אותך ורגלי. יוסף נתברך ביתו של פוטיפר בשבילו שנאמר ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. ולמה לא נתברך ביתי בשבילך, שמא אין מעשיך כמעשה חסידים הראשונים".

ורבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן י"א) כתב: "אין חסיד אלא מי שעובר על מידותיו, כשבאין בני אדם בפניו אשר חטאו ועשו לו שלא כהוגן, ועתה מתחרטים ומבקשים מחילתו ממנו, ומה שיש בידם לתקן מהמעוות אשר עשו הם מתקנים, ועל אשר לא יוכלו לתקן מתחרטים ומבקשים מחילתו, ואומרים לקבל דין עליהם ככל אשר יגזור עליהם. וכשוראה זה אשר בידו לעשות להם רעה ולהשיב להם גמולם, מוחל להם בלב שלם ואינו עושה עמהם רעה, מפני זה נקרא חסיד, שנאמר שובה שובה ישראל וגו' ולא אפיל פני בכם כי חסיד אני, וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שילם להם גמולם. וזה שורש החסידות שצריך לעשות לפנים משורת הדין בכל דבר, שנאמר וחסיד בכל מעשיו".

ובספר צרור המור בראשית (ל"ז ב'): "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, כי לפי חסידותו היה נראה לו ליוסף כן" עש"ב, וכזאת בספר פרשת דרכים (דרוש ראשון ד"ה והנראה אצלי דף ל"ד): "יוסף מרוב חסידותו היה סובר דלא יצאו מכלל בני נח להקל, ולעולם חייבים בחומרות בני נח ובחומרות ישראל" ע"ש.

ואחתום בדברים המפורסמים, והם דברות קדשו המופלאים של רבינו רבי חיים ׳ן עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש בראשית (מ"ה ד'): "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי, פירוש מתנהג עמכם במידת האחווה וכאילו לא היה הדבר ההוא, גם סמך לומר אחיכם אשר מכרתם, לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחווה ממני" דוק והבן היטב.

ודע כי בחיבורי שם בצלאל (סימן י"ט דף קל"ג), הסברנו עוד שיוסף נקרא ראש לחסידים, כי תואר חסיד ניתן למי שנקי זהיר עד קצה אחרון מכל שייכות וכל זיק וזיקה לפריצות ועריות, ומי

לנו גדול מיוסף, שהרי שנים עשר חודש היתה הרשעה אשת פוטיפר מתגרה בו כמאמר רו"ל במדרש ילמדנו והובא בספר בתי מדרשות ח"א (דף ק"ס), ועיין סוטה (ל"ו ב') ובפרט לגירסת העין יעקב שם (סימן צ"א) "תנא מלמד" וכו' ובכל המובא בזה בספר דקדוקי סופרים השלם שם (הערה צ"ז דקל"ד סע"ב) ע"ש, ובחיבורי שם בצלאל (שם) בס"ד הארכתי בראיות לבסס יסוד זה דחסיד היינו הנקי מאוד מעריות עש"ב, ולפי שעה עיין עוד מה שכתבנו והוספני בזה בס"ד בחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן ל"ב), ובחיבורי תרנן לשוני (סימן ל"ה דף קל"ב), ובחיבורי שלום יעקב (סימן ל' דף רפ"ט), ובחיבורי ישועות חיים ח"א (ס"ס ט' דף מ"ב), ובחיבורי עדות ביעקב ח"ב (ס"ס ג"ז דף רי"ב), ובחיבורי שובי השולמית ח"ו (סימן י"ד דף ס"ז) וצרף לכאן, ומה שכתבתי כאן בסמוך (לעיל אות א'), ועוד יתבאר בעזה"י.

חידושי סוגיות

(מגילה ב' א', ב' ב')

א. בענין התנא רבי יהושע בן קרחה

[מנוחת שלום חי"א סי' כו אות א]

בזה בספר סדר הדורות (ערך רבי יהושע בן קרחה), ואם כן איך אפשר לומר ולהוציאה בלשון וידוע דרבי יהושע בן קרחה היה בנו של רבי עקיבא, כאילו הדבר מוסכם כן בלא פקפוק ופשוט וברור הוא וכו'.

ובפרט אחר שאיש האלהים הוא גלא עמיקתא ומסתרתא, ידע מה בחשוכא, ונהורא עמה שרא, רבינו האר"י ז"ל גילה שצדקו בעלי התוספות ז"ל שהרי הוא ז"ל ראה בעיניו הקדושות שרבי יהושע בן קרחה אינו בנו של רבי עקיבא אלא שני חכמים שונים הם, וככתוב בספר החזיונות, ובספר שער הגלגולים (הקדמה ל"ו) והביא הדברים הגאון חיד"א בספרו פתח עינים פסחים (שם), ובהגהותיו לסדר תנאים ואמוראים הנדפס בספרו שם הגדולים (מערכת הספרים אות ס"ו) ע"ש, וצ"ע. [ולא ידעתי מדוע רבינו יוסף חיים ז"ל לא הביא דברי רבינו האר"י ז"ל הללו, ועיין בחיבורי כנסת יעקב (דף קנ"ב) ודוק היטב].

ובספר תולדות תנאים ואמוראים (ערך רבי יהושע בן קרחה דף תר"ג ע"א) כתב: "בכתבי מהרח"ו כתב בשם רבינו האר"י ז"ל ששני רבי יהושע בן קרחה היו, ואם קבלה היא נקבל".

ולא דק כלל, דמהרח"ו ז"ל רק אמר שרבינו האר"י ז"ל אמר לו שמה שיש סוברים שרבי יהושע בנו של רבי עקיבא הוא רבי יהושע בן קרחה ולפי זה הוא אדם אחד, הוא

שבת (קנ"ב א') בעובדא דאותו צדוקי שראה את רבי יהושע בן קרחה דלא סיים מסאני, דהיינו שאינו לובש מנעלים, ואמר לו מה שאמר לו, ורבי יהושע בן קרחה תשובה ניצחת השיבו והכה על קרקדו עיין שם.

והאירנא ניסן תשל"א זכיתי ובא לידי ספר ארצות החיים לגאון הגדול מלבי"ם ז"ל, וראיתי לו שם (סימן ב' המאיר לארץ אות נ"ט) שכתב: "ויש לומר שמפני זה אמר בפסחים (ק"יב א') שבעה דברים צוה רבי עקיבא את בנו ואל תמנע מנעלים מרגליך ע"ש, וידוע דרבי יהושע בן קרחה היה בנו של רבי עקיבא שנקרא קרחה על שם שרבי עקיבא קרח היה, ומפני שידע בו שלא היה נזהר בזה הוצרך להזהירו" ודפח"ח.

ובזאת ממש כתב שארי הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בניהו שבת (קנ"ב א'): "וידוע דרבי יהושע בן קרחה הוא היה בנו של רבי עקיבא שקראו בן עזאי קרח", ועיין מהרש"א, והגהות הגאון יעב"ץ ז"ל לשבת שם, ועיין שו"ת לב חיים ח"א (סימן נ"ט) ואכמ"ל.

ובעניותי עם שאיני כדאי תמה אני על עצמי, שאף שכך סברת עטרת המפרשים רש"י ז"ל דרבי יהושע בן קרחה הוא בנו של רבי עקיבא, אבל הרי רבותינו בעלי התוספות ז"ל שבת (קנ"א א') ובבא בתרא (ק"ג א') ובכורות (נ"ח א') סתרו הדברים בטענות גדולות, ועיין

[פ"ד ב']. עד כאן דבריו ז"ל. [וחבל על דאבדין שלא בא לדינו ראש ספר יחסי תנאים ואמוראים ואין לדעת מה כתב בערך רבי אלעזר בן עזריה, ועיין לקמן].

והנה במחלוקת זו של רבותינו רש"י ובעלי התוספות ז"ל אם רבי יהושע בן קרחה הוא בנו של רבי עקיבא, כבר האריכו בה רבותינו המפרשים עיין שם בספר סדר הדורות, ועיין לרבינו המאירי ז"ל בהקדמתו למסכת אבות (דף ל"ב), ובהגהות הגאון יעב"ץ ז"ל פסחים (ק"ב א'), ובספר ברכת אהרן ברכות (מאמר ל"ח) וכתבנו במקומו בס"ד.

ובס"ד יש לי להעיר הערה חדשה בענין, ולפי שעה לא ראיתי מי שדבר בזה והנני לכותבה כאן.

מגילה (ב' א') תנן: "מגילה נקראת באחד עשר וכו', כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר", ובתלמוד שם: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, כלומר משנתנו רבי עקיבא היא ועיין פירוש רש"י ז"ל.

ואחר כך אמר התלמוד: מתניתין דלא כי האי תנא, דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר כרכין המוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר וכו', ולדידיה לא בעינן שתהיה מוקפת חומה מזמן יהושע בן נון כדברי המשנה שם וכנ"ל.

והנה בשלמא לשיטת רבותינו בעלי התוספות ז"ל דרבי יהושע בן קרחה אינו בנו של רבי עקיבא, אכן באים דברי התלמוד ברווחא ובניחותא, אבל לשיטת רש"י ז"ל דרבי יהושע בן קרחה בנו של רבי עקיבא, דוחק רב הוא שהמשנה שהיא דברי רבי עקיבא כמו שאמר להדיא רבי יוחנן, ואילו רבי יהושע בן קרחה

בעיניו ראה שהם שני בני אדם, אבל רבינו האר"י ז"ל לא אמר שיש שני רבי יהושע בן קרחה, ולעולם רק אחד ישנו והוא רבי יהושע בן קרחה, והשני הוא רבי יהושע בן רבי עקיבא וז"ב. [ועיין לקמן אות ב' בענין אם היו שני רבי יהושע בן קרחה וצ"ח לכאן].

ומצאתי לחד מתקיפי קמאי מרבותינו בעלי התוספות רבינו יהודה ב"ר קלונימוס ז"ל רביה דבעל הרוקח ז"ל, בספרו המופלא יחסי תנאים ואמוראים ח"ב (ערך רבי יהושע בן קרחה דף רט"ו) שכה כתב: "ורבותי מפרשים כי רבי יהושע בנו של רבי עקיבא ששאל את אביו [שבועות ו' א'], זה הוא רבי יהושע בן קרחה, ועל שם שהיה רבי עקיבא קרח כדאמר בן עזאי חוץ מן הקרח הזה נקרא בן קרחה, וכבר כתבתי בסדר רבי אלעזר בן עזריה כי מה שאמר בן עזאי על רבי אלעזר בן עזריה אמר שהיה קרח, וגדולה היא הקבלה. [ר"ל שעל רבי עקיבא התכוין ורבי יהושע בן קרחה בנו של רבי עקיבא היה].

ואם כדברי הקבלה [שרבי יהושע בן קרחה בנו של רבי עקיבא היה] אין להקשות מה שצויה רבי עקיבא ליהושע אל תמנע מנעלים מרגליך ולא תדור בעיר שראשה תלמיד חכם, ובשבת (דעיל) חזייה ההוא גווזא לרבי יהושע בן קרחה דלא לביש מסאני, דאיכא למימר כך אירע פעם אחת שהיה עומד כך בביתו, ובביתו היו מצויות שונרות ולא היה לו לחוש להא דאמר רב פפא מתא דלית ביה שונרא לא ליעול איניש בלא מסאני [פסחים ק"ב ב'].

ומה שצויהו רבי עקיבא שלא ידור בעיר "שראשה" תלמיד חכם, אבל במקום שנשיא דר מצוה לדור ששם רוב תורה, ורבי יהושע בן קרחה היה רגיל אצל רבן שמעון בן גמליאל בבית המדרש כדאיתא בבא מציעא

פרזי פרזי אלא תנא דידן מאי טעמא לא אמר כרבי יהושע בן קרחה וכו' ע"ש. ופירש רש"י: "פרזי פרזי, לא גמיר גזירה שוה מרביה, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן קיבלה מרבו" ע"ש.

ונמצא שרבי יהושע בן קרחה לא גמיר לה מרבי עקיבא אביו ורביה, וזה דוחק רב, ואף שאינה ראייה חלוטה, מכל מקום לימדנו רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בהקדמתו המופלאה לספר המלחמות שדרכה של תורה ושל ההכרעה היא "שדוחקין את השמועות" ודוק היטב.

ונודע שיש שיטה נוספת מיהו "בן קרחה", והיא שיטת רבינו נסים גאון ז"ל המובאת בתוספות בכורות (שם) שהוא **רבי אלעזר בן עזריה**, וטעמו כי מצינו בירושלמי שרבי אלעזר בן עזריה נקרא קרח ע"ש, וכן נראה שנקט לעיקר בעל יחוסי תנאים ואמוראים וכנ"ל. [ובתוספות בבא בתרא שם כתבו שכן איתא בכראשית רבה].

וראייתי לגאון המובהק בעל יפה עינים ז"ל בהגהותיו לבכורות שם שכה כתב: "בבבא בתרא כתבו כן התוספות בשם בראשית רבה ע"ש, ולא מצאתי לא בירושלמי, ולא בכראשית רבה, ונצטערתי על זה, עד שראיתי בספר סדר הדורות שכתב שגם הוא לא מצא" וכו' ע"ש.

והנה כבר נודע ומפורסם שאין בזה תימה כלל, כי לפני רבותינו הראשונים כמלאכים היו מאמרים בירושלמי [ובמדרש] שלפנינו נשמטו ואינם, כי הירושלמי והמדרש שהיו לפניהם היו שלמים ומלאים ובירושלמי דילן רבו החסרונות וההשמטות למאד, ועיין מה שכתבו בזה הגאון חיד"א ז"ל בספרו שו"ת חיים שאל ח"א (סימן ח' סד"ה ונומתי, וסימן כ"ה ד"ה ואני, וסימן ל"ה ד"ה

בנו אינו סובר כמותו, והרי רבותינו חכמי תלמוד כלל גדול מסרו בדינו: **הבן בשיטת אביו אומר לדבריו וכדברי אביו סובר**, עיין בזה שבת (מ"ד א', וק"ח ב'), ועירובין (י"ד א'), וסוכה (ל"ג ב'), וביצה (ל"ג א'), ומועד קטן (כ"ד סע"א), ובבא מציעא (ס"ח ב'), ובבא בתרא (ע"ט ב'), וסנהדרין (ע"ד א'), ובכורות (ס' ב'), ותמורה (כ"ד א'), עיין שם.

ובמנחות (ע"ט רע"ב) "ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר לה כוותיה דאבוה" וכו', ובתוספות (שם ד"ה ומי) כתבו: "ומי אית ליה לרבי שמעון וכו', משום דאמרן דרבי אלעזר ברבי שמעון סבר לה כוותיה דאבוה קא פריך הכא מרבי שמעון, וכן לעיל (ע"ב ב') **דחיק לאוקמיה** [לרבי אלעזר ברבי שמעון] כוותיה דאביו רבי שמעון", וכיוצא בזה בכורות (ס' ב') "רבי אלעזר ברבי שמעון אומר וכו' וסבירא ליה כאבוה", וכן בסוטה (כ"ג א') ע"ש, ועיין גם בספר עין הרועים (ערך תלמיד דרכ"ט ע"ב אות ו), ועיין בזה בארוכה בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ג (סימן י"ח דף ס"ה), וכן בחיבורי ברכת יעקב (סימן ז' דף ק"ט), ובחיבורי יחי יוסף (סימן י"ד אות ט"ו), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן ל', וסימן ע"ב) ע"ש. ועוד עיין שם (סימן י"ח, וסימן כ"ד) וש"נ בס"ד.

ובפרט לפי מאי דאמר התם תלמודא: "מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה, כי שושן מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר, אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר. ותנא דידן מאי טעמא יליף פרזי פרזי, כתיב הכא על כן היהודים הפרזים וכתיב התם לבד מערי הפרזי הרבה מאד, מה להלן מימות יהושע בן נון אף כאן מימות יהושע בן נון. בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן, דלית ליה

המזויף עיין מה שכתבתי בחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן ז) ואכמ"ל].

מכל מקום בס"ד חושבני שמצאתי את הירושלמי הנעלם הזה, דהנה עיין בירושלמי שלפנינו מסכת קידושין (פ"ד ה"א דמ"ג ע"א): "רב הונא אמר בימי רבי אלעזר בן עזריה ביקשו לקרבן [לנתינים]. רבי אבהו מפ"ך לישנא בימי רבי אלעזר. אמרו מי מטהר חלקו של מזבח, הדא אמרה יהושע ריחקן" וכו' עיין שם.

אבל ברוך המניח שומרים בעולמו, כי מצאתי וראיתי לשנים מגדולי רבותינו הראשונים ז"ל שהעתיקו דברי הירושלמי הזה עם תוספת **תיבה אחת** המפיעה אור יקר, וכך גרסו: "רבי אבהו מפ"ך לישנא בימי רבי אלעזר **הקרח**", והם הראשון רבינו שמשון משאנץ ז"ל בתוספותיו לכתובות (כ"ט א' דף ל"ז), והשני הרמב"ן ז"ל בחידושי ליבמות (ע"ה ב' דף רפ"א ע"ש).

והשתא דאתינן להכי יש לומר שליירושלמי זה נתכוין רב נסים גאון ז"ל שמצינו שרבי אלעזר בן עזריה נקרא רבי אלעזר "הקרח" והיינו בן "קרח" ודוק.

ומה שהביאו התוספות בבא בתרא שם בשם בראשית רבה - נראה לי לשער שבכתב יד היה כתוב וברי', דהינו ובירושלמי [קידושין הני"ל], ונשתבש לב"ר, ואחר כך פתחו לבראשית רבה, וברוך היודע.

וראיתי לרשב"א, והגאון מהר"צ חיות ז"ל בהגהותיו למסכת ברכות (ט"ו ב') ולמגילה (י"ב ב'), ובספרו אמרי בינה (סימן ב'), והגאון רבי יעקב שור ז"ל בהגהות עתים לבינה על ספר העתים (דף י"ט אות צ"ז), ובמבוא לספר שם (דף כ' הערה ד"ה צד נ"ט), והגאון האדמו"ר ממונקאטש ז"ל בספר נימוקי אורח חיים (סימן ג"ח סק"ג), ובספר ברכת אהרן על מסכת ברכות (מאמר רצ"א), ושדי חמד (מערכת מ' כלל קכ"א), ותורה תמימה אסתר (פרק א' אות ק"א וק"ב), ועיין בזה בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ד' דף כ"ב), ובחיבורי כנסת חיים (סימן ב' אות קצ"א דף פ"ח), ובחיבורי נר יהודה (סימן י' אות ד' דף קפ"ד), ובחיבורי יגדיל תורה ח"א (סימן ט' דף י"א) ובשאר חיבוריי, ונתבאר בכללי הירושלמי דילן בס"ד. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ע"ט) עיין שם].

ובספר תולדות תנאים ואמוראים (ערך רבי יהושע בן קרח דף תרמ"ה ע"ב) כתב: "התוספות בכורות (הני"ל) הביאו דעת רבינו נסים גאון ז"ל שמה שאמר חוץ מן הקרח הזה הכוונה על רבי אלעזר בן עזריה אבל לא נמצא בירושלמי שלנו, וכן לא מצאתי בירושלמי קדשים מסכת בכורות הנדפס כעת". [ופלא שחשב לסמוך על ירושלמי קדשים המזויף, ובפרט אחר שהוא עצמו השפיל סמכותו של ירושלמי קדשים המזויף כמבואר לו שם בספרו (דקצ"ג ע"א) ע"ש. ועל הירושלמי קדשים

ב. בענין סמוך ונראה

[טוב להודות ח"ג סי' א']

תשמ"ח.

ככרך, עד כמה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא כמחמתן לטבריה מיל, ולימא

מגילה (ב' סע"ב): "אמר רבי יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

ולפי ביאורו שאלת התלמוד "עד כמה", והתשובה "מיל", קאי בין אדין ד"סמוך" ובין אדין ד"נראה", וכן כתב הר"ן ז"ל להדיא בביאורו להלכות הרי"ף מגילה (שם ד"ה אמר ד"ב ע"א, בפירושו השני) ע"ש.

ויש להבין תרתי, חדא מאי טעמא הרמב"ם ז"ל נטה מלפרש כפירוש רש"י ז"ל, ומה ראה הרמב"ם בתלמוד הכרח לפרש כפירושו.

ותו יש להבין דהנה נושא כליו המובהק של הרמב"ם ז"ל, הוא רבינו המגיד משנה ז"ל שם אחר שהביא נוסחת הרמב"ם (כדלעיל) דייק ואמר ונראה ממנה דאפילו נראה עמו אם רחוק יותר מאלפיים אמה אינו ככך, והביא הצעת הסוגיא (וכנ"ל בראש דברינו) וכתב: "ואני תמה כיון שכן דבר פשוט הוא שאין שיעור מיל ל"נראה" שאם כן היינו סמוך, והכרח גמור הוא לפרש האי "ועד כמה" אסמוך בלחוד, אבל א"נראה" כל זמן שהוא נראה וכן פירש רש"י ז"ל, ופשוט הוא.

ואני תמה לפי לשון רבינו הרמב"ם למה הוזכר נראה עמו שהרי אם אין ביניהם יותר ממיל שהוא אלפיים אמה הרי הוא סמוך ואפילו אין נראה עמו דינו כמוהו, ואם רחוק יותר אפילו נראה עמו אין נדון כמוהו, ובאמת שגם בהלכות (הרי"ף) היה להם לבאר זה ולא הביאו אלא מימרא ראשונה (דברי רבי יהושע בן לוי והשמיטו לתנא סמוך אף על פי וכו' נראה אף על פי וכו'), אלא שסמכו להם על מה שכתבתי דהכרח הוא לפרש דעד כמה אסמוך לו בלבד קאי, דאי לא למה הוזכר נראה עמו, ונראה לי שעיקר הנוסחה בדברי רבינו הרמב"ם כך: כרך **וכל הנראה עמו** וכל הסמוך לו אם אין ביניהם וכו', ואם אין ביניהם לא קאי אלא אסמוך בלבד וזה דבר מוכרח בתלמוד". עד כאן דברי הרב המגיד ז"ל.

מיל, הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי כמחמתן לטבריה".

ופירש רש"י ז"ל: "נידון ככרך וקורין בט"ו, הסמוך אף על פי שאינו נראה, נראה אף על פי שאינו סמוך הכי מפרש לקמן: עד כמה, חשיב לה סמוך" ע"ש.

ובתלמוד מגילה שם (ג' סע"ב) איתא: "גופא אמר רבי יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך, תנא סמוך אף על פי שאינו נראה, נראה אף על פי שאינו סמוך, בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבא בראש ההר, אלא סמוך אף על פי שאינו נראה היכי משכחת לה אמר רבי ירמיה שיושבת בנחל" (מקום נמוך, רש"י). עד כאן הצעת הסוגיא.

ומדברי רש"י ז"ל נראה בעליל דשאלה זו "עד כמה" וכן התשובה "מיל", קאי רק על הך הילכתא ד"סמוך", דכרך וכל הסמוך לו דהיינו כל שהוא בתחום מיל נקרא סמוך, אבל על הילכתא ד"נראה", לא קאי שאלת התלמוד, וכל שהוא נראה ואפילו טפי ממיל מקרי נראה, ודברי התנא סמוך אף על פי שאינו נראה וכו' הם **פירוש** דברי רבי יהושע בן לוי, וכדכתב להדיא רש"י ז"ל לעיל ודוק.

ורבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול (הלכות מגילה פ"א ה"ח) כתב: "וכרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו אם אין ביניהם יתר על אלפיים אמה הרי זה ככרך וקוראין בחמשה עשר".

ומפורש ומבואר דהרמב"ם ז"ל פליג על רש"י ז"ל, וסבירא ליה להרמב"ם דאף בדין "נראה עמו" בעינן דוקא כשהוא "סמוך" לו דהיינו תוך מיל, אבל כל שהוא מרוחק מיל מן הכרך אף על פי שנראה עמו אינו נדון ככרך,

אלא שעל זה תסתער בתוקף קושיית הרב המגיד ז"ל דאם גם על הנראה עמו בעינין שיהיה בתוך מיל אם כן מה בינו לבין סמוך והרי הוא סמוך, ואכן כבר כל גדולי רבנן ז"ל טרחו בה להסביר שיטת הרמב"ם ז"ל בזה, עיין בשו"ת מהר"ם אלאשקר (סימן ק"י), ושו"ת רדב"ז ח"ח (סימן פ'), ובארוכה לרבינו החבי"ב ז"ל בספרו כנסת הגדולה או"ח (סימן תרפ"ח בהגהות בית יוסף), ולרבינו הגאון הקדוש רבי חיים ן' עטר ז"ל בספרו ראשון לציון מגילה (ג') ועוד הרבה מרבתינו עמלו וטרחו ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל, עיין בנועם אמרותיהם זיע"א.

וראיתי לרבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאורו לשלחן ערוך (שם) שהראה לנו את ידו החזקה ועזוז נפלאות תורתו האמיתית וכה כתב: "הטור כתב [דסמוך קאי גם] אנראה וכן פירש הר"ן בפירושו השני, וטעמם נראה משום דמציין הגמרא עד כמה (שם ב' ב') קודם שפירש שנראה וסמוך הן שני דברים אלמא אכולה קאי, אבל רש"י פירש שם אסמוך, ונזהר מזה וכתב שם בד"ה נידון סמוך אף על פי שאינו נראה [נראה אף על פי שאינו סמוך] וכו', ועוד למד הטור ממה שאמרו מחמתן לטבריא מיל, וטבריא בעמק היא כמו שאמרו בשבת פרק ט"ז [קיי"ח ב'], וחמתן בהר כמו שאמרו בעירובין פרק ה' [ס"א א' וערש"י שם], ועל כרחין קאי אנראה כמו שאמרו (שם ג' ב'), ועוד ממה שאמרו שם בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך [משכחת לה דיתבה בראש ההר], אלא סמוך אף על פי שאינו נראה היכי משכחת לה [ומשני דיושבת בנחל], ולכאורה קשה דקארי לה מאי קארי ליה, אלא דקשיא ליה כיון דאינו סמוך הוא עד מיל על כרחין סמוך סמוך לעיר מיד ממש והאיך אפשר אינו נראה

הרי שעם שהרב המגיד ז"ל הוא הנושא הכלים היותר מובהק של הרמב"ם ז"ל, וסמכינן על ביאורו בדברי הרמב"ם יותר משאר ביאורי הראשונים לדברי הרמב"ם, וכאשר הבאתי בארוכה מפי רבותינו גדולי הדורות בחיבורי ברית יעקב (סימן י"א הערה ג'), ובחיבורי ברכת יעקב (דף כ"ו) ובחיבורי זכות יצחק ח"א (דף קכ"ח), מכל מקום כאן לא מצא הרב המגיד ז"ל ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל רק באופן שנשבשב דבריו ונגיהם ונקדים לרישא את הבבא **דוכל הנראה עמו**, ונימא דאין ביניהם, קאי רק על הסיפא דהיינו אסמוך בלבד.

ובל מעיין רואה רוב הדוחק בדרך שהציע הרב המגיד משנה ז"ל, ומכמה טעמי, ואכן עיין למרן ז"ל בכסף משנה שם שאחר שהביא דברי הרב המגיד ז"ל כתב: "הרי תקננו דברי רבינו הרמב"ם בשבוב הנוסחה, אבל מה נעשה והטור כתב גם כן כך, ואם באנו לומר שגם נוסחת ספרי הטור נתקן כאשר תקננו נוסחת רבינו, מה נעשה להר"ן ז"ל שכתב על מימרת רבי יהושע בן לוי דכרך וכל הסמוך לו נדון ככרך וזו לשונו: "אפשר דכי אמרינן ועד כמה מיל אכולה מילתא מהדר בין לנראה עמו בין לסמוך, ועלינו ליישב לשון הגאונים האלה אשר מפייהם אנחנו חיים", ועיין שם שהאריך ליישב שיטתם, וכן הוא בחיבורו בית יוסף (ר"ס תרפ"ח) ע"ש. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ב' והערה א') וצרף לכאן, ודוק היטב].

נמצינו למדים שלפי שיטת הרמב"ם ז"ל ביאור דברי התלמוד עד כמה מיל, קאי בין על כרך וכל הסמוך לו, וכן על כרך והנראה עמו, דבתרווייהו בעינן שלא יהיה טפי ממיל, ורק אז נדון ככרך, אבל בטפי ממיל אין לו תורת כרך.

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

לב

יהושע בן לוי היא", וזה מורה בעליל דרבי יהושע בן לוי תנא היה, וכן אדונינו הרמב"ם ז"ל עצמו בהקדמתו למשניות (פרק ב') מנה את רבי יהושע בן לוי בין התנאים ומשום שנזכר במשנה אבות (פ"ו מ"ב) ועוקצין (פ"ג מ"ב) ע"ש, ועיין מה שכתבתי בענין זה בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' הערה ו'), ובשאר חיבוריי בס"ד.

ולפי זה רווחא שמעתתא דילן, והכי ביאורה, דאיכא פלוגתא בין רבי יהושע בן לוי דקאמר כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כרך, לבין תנא דקתני סמוך אף על פי שאינו נראה נראה אף על פי שאינו סמוך, דלרבי יהושע בן לוי בין בסמוך ובין בנראה בעינין מיל, וכדאמרו לעיל: "עד כמה - מיל", ואתרוויהו קאי וכפשט לשון התלמוד, ולא סבירא ליה לרבי יהושע דסמוך ואף על פי שאינו נראה ונראה אף על פי שאינו סמוך, וכי תימא היאך פליג אבריייתא דתנא אף על פי וכו', הא לא קשיא מידי דרבי יהושע בן לוי תנא הוא ופליג, וכדבריו פסק הרמב"ם ז"ל משום דהלכה כרבי יהושע בן לוי בכל מקום וכמו שלימדונו רבותינו הגאונים ז"ל שדבריהם ככתובים בתלמוד וכדאיתא להדיא בסדר תנאים ואמוראים (ס"ס כ"ג), ועיין מה שביארנו בזה בארוכה בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' אות ג') עש"ב.

ונתיישבו דברי הרמב"ם ז"ל הדק היטב, ואין כל נפתל ועקש במשנתו הנקיה והברורה וכדרכו הטובה זיע"א. [ושאלת הרב המגיד ז"ל אשר נופלת לפי זה על עצם דברי רבי יהושע בן לוי - כבר תירצה רבנן כמצויין לעיל (בד"ה אלא), ודוק היטב].

אבל רבינו רש"י ז"ל הסובר דרבי יהושע בן לוי אמורא הוא, וכדכתב רש"י ז"ל

אפילו יושבת בשיפוע או בעמק, ומשני שיושבת בנחל רוצה לומר גיא שוה בעומק שחוט המשקולת יורד כנגדו שאפילו העומד סמוך לה ברחוק ארבע אמות אינו רואה אותה" עכ"ל"ק.

הרי שרבינו הגדול הגר"א זצ"ל הראה לנו דברים נפלאים בתלמוד וחשף שורש דברי רבינו הרמב"ם ודעימיה ז"ל ודוק היטב. [אלא שאף לפי זה עדיין יש למצוא תירוץ לשאלת הרב המגיד ז"ל].

ואם היתה לנו רשות הייתי אף אני עני אומר בס"ד את חלקי בביאור שמעתתא זו אליבא דהרמב"ם ז"ל, אלא שחובה עלי להקדים ידיעה נחוצה שבזה נלע"ד למצוא הפתח ואור חדש יגיה ויזרח על סוגייתנו.

הנה מבואר בתלמוד דלעיל דמרא דשמעתתא כאן הוא רבי יהושע בן לוי, ויש לנו לדעת מה דינו של רבי יהושע בן לוי אם תנא היה או אמורא היה.

וכאשר נתבונן בהא נראה דאיפלגו בה רבותינו חכמי התלמוד, דהמעייין בסוגיית נדה (י"ה ב') יראה שדינו של רבי יהושע בן לוי כאמורא עיין שם.

אבל לעומת זה בפסחים (ק"ד סע"א כגירסת דק"ס) איתא: "תנא משמיה דרבי יהושע בן לוי", וכן מההיא דעבודה זרה (כ' ב') דפליג רבי יהושע בן לוי על התנא רבי פינחס בן יאיר מתבאר דדינו דרבי יהושע בן לוי כדין תנא ע"ש.

ובס"ד מצאתי במסכת כלה רבתי (פרק ח' דנ"ג ע"ג) שאמרו: "מאן תנא - רבי יהושע בן לוי היא" וכו', ובבבא קמא (פ' סע"ב): "תנו רבנן עשרה תנאים" וכו' ושם (פ"ב רע"א) אמרו: "מאן תנא (להא דתנו רבנן עשרה תנאים) רבי

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, תורה היא וללמוד אני צריך, ובעניותי אמינא דלא זכיתי להבין אמרי קדוש זיע"א, והריני דן לפניו ז"ל בקרקע, ולמעיינים משפט הבחירה.

ותחילה וראש הריני נותן הודאה על חלקי, דחזינן דמאי דכתיבנא דאיכא פלוגתא בין רבי יהושע בן לוי לתנא דברייתא, שורש הדבר כבר עלה במחשבה לפני רבינו הב"ח ז"ל, תלי"ת, ואנחנו הוספנו בה טובא ובנותן טעם לשבח בס"ד דרש"י והרמב"ם ז"ל לטעמיהו אזלו אם רבי יהושע בן לוי תנא או אמורא וכו"ל, אלא שרבינו הב"ח כתב דרוחק לומר כן, משום דפשטא דברייתא משמע דאינה אלא לפרש, ובעניותי נעלם ממני ואיני רואה שום סימן שהברייתא באה לפרש, ונעלם ממני מהיכא שמיע ליה לרבינו הב"ח ז"ל כן, ועיין.

ותו מה שטען רבינו הב"ח ז"ל שהרי הרא"ש והטור הביאו לכל הברייתא, לא זכיתי להבין דאנן לא קיימין אלא ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם, והם לא הביאו לברייתא, כנ"ל.

ותו מה זו ראייה מדברי הרא"ש ז"ל שפירש להדיא דברי רבי יהושע בן לוי **כרש"י** וכמבואר בדבריו, לשיטת הרמב"ם ז"ל, ומידי איריא הא כדאיאת והא כדאיאת. (ודברי רבינו הטור ז"ל אכן יש ליישב).

ומה שכתב רבינו הב"ח ז"ל ליישב בתירוצו השני, לא זכיתי להבין, חדא דכמדומני נראה שדרך זו דחוקה **טפי** מדרך קמייתא דיליה (שהיא הדרך שבה דרכנו אנן בס"ד), או על כל פנים דחוקה **בשווה** לדרך קמייתא.

ועוד בעניותי לא הבנתי צדיק מה פעל, דלכאורה אכתי תקשי ליה לדידיה קושייתו דלעיל והלא הרא"ש והטור העתיקו **לכל** הברייתא, ומאי האי דהרי"ף והרמב"ם

בגיטין (ה' רע"ב), ובבא קמא (פ"ב א'), וקידושין (ע"ה ב'), ונדה (י"ח ב'), לפיכך לא היה יכול רש"י ז"ל לפרש שרבי יהושע בן לוי **חולק** על תנא דברייתא סמוך אף על פי וכו', ובעל כרחיה היה צריך רש"י ז"ל לפרש שיעלו הדברים הן דברי רבי יהושע בן לוי והן דברי הברייתא בקנה אחד, ולפיכך כבר בגוף דברי רבי יהושע בן לוי דלעיל (ב' סע"ב) פירש כדברי הברייתא דלקמן תנא סמוך וכו', ודברי התלמוד עד כמה - מיל, פירש רש"י ז"ל דקאי רק אסמוך ודוק היטב.

ובהיותי בזה ראיתי לרבינו הב"ח ז"ל (סימן תרפ"ח ד"ה ומ"ש) שכתב אף הוא לתרץ תמיהת הרב המגיד ז"ל עיין שם בארוכה, ובתוך דבריו כתב: "ודוחק לפרש דהרי"ף והרמב"ם סוברים דהברייתא פליגא אדברי יהושע בן לוי ופסקו כרבי יהושע בן לוי, דהא פשטא דברייתא משמע דאינה אלא לפרש, ועוד שהרי הרא"ש הביא ברייתא זו בפסקיו, וכן רבינו הטור כתבה בלשונה, ואפילו הכי משמע מדבריו דאפילו בנראה עד מיל אין טפי לא"

ואחר שכן יצא רבינו הב"ח ז"ל לתרץ באופן אחר וזו לשונו: "ואפשר לומר דברייתא דתנא, נראה אף על פי שאינו סמוך כדי נקטה ולא דוקא, דעיקרה אינה אלא לפרש דלא בעינן סמוך ונראה אלא אפילו סמוך ואינו נראה אבל סמוך מיהא בעינן אפילו נראה, וברייתא לא דייקא בסיפא ואגב דנקט ברישא סמוך אף על פי שאינו נראה נקט בסיפא נראה אף על פי שאינו סמוך, וכהאי גוונא איכא טובא בתלמודא, ולפי דהברייתא לא דייקא בסיפא לכך דקדקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל והשמיטוה מלשונם" עכ"ל.

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

תשמ"ז.

ראש השנה (ל"ב א') תנן: "אין פוחתין מעשרה מלכויות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות, רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן יצא".

ופירש רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל: "מעשרה מלכויות שלשה פסוקים משל תורה ושלשה משל כתובים ושלשה משל נביאים ואחד משל תורה שמשלים בו: רבי יוחנן אומר שלש שלש, אחד של תורה ואחד של כתובים ואחד של נביאים".

ובתלמוד ראש השנה שם (ל"ה א'): "תניא ברכות של ראש השנה ויום הכפורים שליח צבור מוציא הרבים ידי חובתן דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים כשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב. מאי שנא הני (ראש השנה ויום הכפורים ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן מה שאין כן בשאר ימות השנה. רא"ש סימן י"ד) אילימא משום דנפיש קראי, והאמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור שוב אינו צריך. אלא משום דאושי ברכות".

ובתר הכי קאמר תלמודא: "גופא אמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור שוב אינו צריך. סבור מינה הני מילי ביחיד אבל בצבור לא אתמר אמר רבי יהושע בן לוי אחד יחיד ואחד צבור כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור שוב אינו צריך".

ופירש רש"י ז"ל: "אילימא משום דנפיש קראי דאיכא מוספי ראש השנה וראש חדש ומלכויות וזכרונות ושופרות: כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור כלומר כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצוות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך אין צריך לומר מקראות המוספין:

דקדקו להשמיט סיפא דברייתא, וכי תימא אטו גברא אגברא קא רמית, תריץ הכי נמי לדרך קמייתא, סוף דבר נעלם ממני סוד שיח אמריו של רבינו הגדול הב"ח זיע"א.

ועם שאני איני כדאי כלל, מכל מקום נלע"ד כדכתיבנא בס"ד, וחושבני שהיא דרך מחוורת בעזר החונן לאדם דעת ית"ש, להראות בתלמוד שיטת הרמב"ם ז"ל וכמשנת בס"ד.

ואל יהא דבר זה קל בעינך כי לפי דרכינו יש נפקותא גדולה **לדינא**, דאחר שביארנו דשיטת הרמב"ם ז"ל היא דסמוך ונראה בעינך דוקא תוך מיל, ולא צריכים לשבש הנוסחאות בדבריו כפי שרצה הרב המגיד ז"ל, ואכן בכל כתבי יד של הרמב"ם הנוסח כלפנינו, וכן היה הנוסח לפני הראשונים וכמו שכתב הרב המאירי ז"ל מגילה (ב' ב'), וכדכתב נמי מרן ז"ל בכסף משנה, אם כן יש לנו לנקוט כוותיה דהרמב"ם ז"ל, שהרי הרי"ף נמי סובר כן, ואף בדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך פירש רבינו הפרי חדש ז"ל דסובר כהרמב"ם, ועיי' בברכי יוסף (סימן תרפ"ח אות ו') ולמו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות ט'), ולפי זה השכונות הסמוכות לירושלם, רמות וכו' שרחוקות יותר ממיל אין דינם כירושלם ת"ו, ואף דנימא דרואות לירושלם, מכל מקום להרי"ף והרמב"ם והטור והר"ן זכרונם לברכה, לא סגי בהא ויש להם לקרוא כ"ד. ולא באתי אלא לעורר לב המעיין ועוד חזון למועד לבוא בארוכה בזה בעזר משדי.

* * *

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: ראיתי לנכון לקבוע בסמוך ונראה לדברינו דלעיל, עוד חידוש שיש לו שייכות למבואר למאי דכתיבנא לעיל בס"ד בענין רבי יהושע בן לוי.

ואכן המעיין יראה דקושיית רש"י ז"ל על רבותיו קושיא גדולה היא, ורבינו תם ז"ל בתוספות (שם ד"ה אילמא) כתב לתרץ דמחלוקת התנאים במשנה בין תנא קמא לרבי יוחנן בן נורי מייירי היכא דהתחיל לומר פסוקים דאז למר צריך לומר עשרה ולמר שלשה, אבל רב חננאל אמר דיכול לפטור עצמו לגמרי מלומר שום פסוק על ידי שיאמר ובתורתך כתוב לאמור עיין שם בדברי רבינו תם ז"ל.

אבל כל רבותינו הראשונים נ"ע הקיפוהו חבילי קושיות לפירוש זה, עיין תוספות עירובין (מ' א') וחידושי הרשב"א לראש השנה (שם) ופסקי הרא"ש (שם), ועוד, וגם בשאר תירוצים כבר הרשב"א ז"ל שדי נרגא ואסיק בקשיא וצ"ע, עיין בו, על כל פנים קושיית רש"י ז"ל צריכה תירוץ.

ויתכן לומר דרש"י ז"ל אזיל לטעמיה דרבי יהושע בן לוי **אמורא** הוא וכמשנ"ת לעיל, ולפיכך הקשה לדברי רבותיו רב חננאל דלא כמאן, אבל רבותיו דרש"י ז"ל סוברים דרבי יהושע בן לוי **תנא הוא**, וכשיטת הרמב"ם וכנ"ל, ורב חננאל קאי על פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, ואכן דבריו דלא כתנא קמא ודלא כרבי יוחנן בן נורי, אבל הלא סוף סוף אף רבי יהושע בן לוי **תנא** הוא, ואיהו נמי סבר כרב חננאל, ונמצא דרב חננאל אית ליה אילנא רברבא להשען עליו, ונתיישבה קושיית רש"י ז"ל ודוק.

ובמקום אחר הארכתי עוד בס"ד בדרכים אחרות בענין זה וכאן כתבתי רק השייך לנדון דידן עם היסוד דלעיל דרבי יהושע בן לוי תנא, ותן לחכם וגו'.

אלא משום דאוושי שהרי כאן תשע וארוכות ומטעות דאין הכל בקיאיין בהן, ורבותי מפרשים להא דרב חננאל במלכויות וזכרונות ושופרות. וקשיא לי הא דלא כרבנן ולא כרבי יוחנן בן נורי דתנן לעיל אין פוחתין מעשרה מלכויות" וכו' ע"ש.

הרי לנו מפורש שנחלקו רש"י ז"ל ורבותיו ז"ל איך לפרש דברי רבי חננאל שאם אמר ובתורתך כתוב לאמור סגי, דרבותיו של רש"י פירשו דרב חננאל קאי אמלכויות וזכרונות ושופרות, והכי רהיט לישנא דתלמודא דקאמר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור וכו', ודוק.

אבל רש"י ז"ל פירש דרב חננאל קאי אמוספין, שאם אמר נעשה ונקריב לפניך כמצוות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך סגי ואין צריך היא לומר מקראות המוספין.

ונדחק רש"י ז"ל לפרש דברי התלמוד ובתורתך כתוב לאמור דהיינו "כמו שכתבת עלינו בתורתך", משום דאי נפרש לרב חננאל דאמלכויות וזכרונות ושופרות קאי, אם כן דבריו דלא כמאן, וכמפורש בדברי רש"י ז"ל.

ולכן רש"י ז"ל בלשון **כלומר** הוציאה לפירושו זה, וכידוע משמוש לשון **כלומר** כאשר כותב רש"י ז"ל וכמו שכתבתי והבאתי מרבנן אבירי העיון נ"ע בחיבורי ברית יעקב (דף ע"ב, ודף רי"ד, ודף רס"ט), ובחיבורי כרם יעקב (דף רל"א), ובחיבורי ויחי יעקב (דף ל"ח), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (דף קל"ו), ועיין בארוכה במכתבי שבראש ספר הנחמד "ביאורי הכלומר שברש"י עש"ב.